

LUNDS
UNIVERSITET

Aktivism och medborgarskap; hur skapas progressiv förändring?

En intervjustudie om miljö- och rättviseaktivismens roll i samhället och
dess koppling till medborgarskap

Emelie Svensson

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

MRSK60

Vårterminen 2013

Handledare: Lena Halldenius, Anna Bruce

**HUMAN
RIGHTS
STUDIES**
LUND UNIVERSITY

Abstract

This bachelor thesis focuses on individuals' power and possibility to create a change in society through activism. This thesis is based on focus group interviews with global environmental and justice activists. The conversations addressed topics such as activism, citizenship and global justice. To define the thesis the concept of activism will be narrowed down to global environmental and justice activism. The main purpose of this thesis is to examine and discuss the role of activism in society and to create a progressive use of the concept. The method used to create a progressive understanding of the concept of activism is based on Sally Haslanger's approach on how to use concepts. To concretize and develop the thesis' main purpose, the analysis will evolve around on the relation between activism and citizenship. The most important result of the focus group interviews and the main conclusions reached in this thesis are, first of all that activism is an variable and ambiguous concept that cannot be limited to one current interpretation. It also articulates a tension in society between liberation and order. Secondly, activism carries a progressive role in democratic processes in questioning the current norms and methods being used. Thirdly, if the relation between activism and the theories of green citizenship are highlighted, it can create a more progressive use of the concept of activism. In this progressive understanding the private sphere must be seen as political which requires active citizens that understand that citizenship holds global duties.

Denna uppsats handlar om den kraft som finns i individers möjlighet att igenom aktivism påverka och förändra det samhälle som de lever i och då explicit genom global miljö- och rättviseaktivism. Undersökningen bygger på fokusgruppsintervjuer med global miljö- och rättviseaktivister vari samtalen omfattade ämnen som aktivism, medborgarskap och global rättvisa. För att avgränsa omfattningen kommer begreppet aktivism i denna uppsats endast innefatta global miljö- och rättviseaktivism. Syftet med denna uppsats är att undersöka och diskutera aktivismens roll i samhället för att skapa en progressiv begrepps användning av aktivism. Den metod som används för att skapa denna progressiva begrepps användning bygger på Sally Haslangers utgångspunkt för begrepps användande. För att utveckla och konkretisera syftet kommer uppsatsen också

analysera och diskutera hur aktivism förhåller sig till förståelsen av medborgarskap. De mest framträdande resultaten från fokusgruppsintervjun och uppsatsens primära slutsatser är för det första, att aktivism bör förstås som ett rörligt begrepp som inte kan fixeras vid en rådande tolkning av dess innebörd. Aktivism artikulerar också ett spänningsförhållande mellan befrielse och ordning. För det andra har aktivismen en drivande och progressiv roll i det demokratiska samhället genom att utifrån ifrågasätta rådande lagar, normer och politiska praktiker. Slutligen, skulle en progressiv begreppsanvändning av aktivism gynnas av en tydlig koppling till den gröna medborgarskapsteorins grundprinciper. Detta aktiva medborgarskap förutsätter att det privata förstås som politiskt och tar sin utgångspunkt i förståelsen kring att det finns skyldigheter gentemot det globala civilsamhället.

Nyckelord: Aktivism, medborgarskap, progressiv begreppsanvändning, global miljö- och rättviseaktivism, grönt medborgarskap, fokusgrupper, global rättvisa.

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
1.1	<i>Problemformulering, syfte och frågeställningar</i>	4
1.2	<i>Material, begreppsanvändning & avgränsning</i>	4
1.2.1	Material	5
1.2.2	Begreppsanvändning & avgränsning	5
1.3	<i>Forskningsetiska bedömningar</i>	6
2	Metod	8
2.1	<i>Begreppsanalys</i>	8
2.2	<i>Fokusgrupper som intervjuform</i>	11
3	Bakgrund	13
3.1	<i>Nya sociala rörelser & den globala rättviserörelsen</i>	13
3.2	<i>Greenpeace & Jordens Vänner</i>	15
3.3	<i>Dumpstring</i>	16
3.4	<i>Global miljö- och rättvisaktivism</i>	17
4	Litteraturoversikt och tidigare forskning	18
4.1	<i>Aktivismens roll i samhällsutveckling, i demokratiska processer och i medborgarskap</i>	18
4.1.1	Aktivismens roll i det moderna samhällets och i det globala civilsamhället	18
4.1.2	Aktivism gentemot det globala civilsamhället eller gentemot staten?	21
4.1.3	Aktivisten i demokratiska processer; vad är en god medborgare?	23
4.1.4	Medborgarskap utan en stat	25
4.2	<i>Aktivism och ett grönt medborgarskap</i>	26
4.2.1	Förståelsen kring ett grönt medborgarskap	26
4.2.2	Det ekologiska medborgarskapet	28
4.2.3	Det hållbara medborgarskapet	29
5	Teori	32
5.1	<i>Aktivism; ett mångtydigt samhällsfenomen och ett spänningsförhållande</i>	32
5.2	<i>Aktivismens två sätt att skapa förändring</i>	33
5.3	<i>Det privata som politiskt</i>	34
5.4	<i>Den globala aspekten på aktivism</i>	35

5.5	<i>Det gröna medborgarskapets lösningar</i>	35
6	Intervjustudie; global miljö- och rättviseaktivister samtalar om aktivism och medborgarskap	37
6.1	<i>Gruppdynamik</i>	38
6.2	<i>Begreppet aktivism och dess betydelse</i>	39
6.2.1	Samtal eller aktion – vad är aktivism?	39
6.3	<i>Aktivism i ett demokratiskt samhälle</i>	42
6.3.1	”We are not here to be law breakers we are here to be law makers”	42
6.3.2	Allmänhetens möjlighet att påverka	44
6.4	<i>Medborgarskap och aktivism</i>	46
6.4.1	Den goda är ”lätt och lagom”, den aktiva är kritisk	46
6.4.2	Resurser och orsakssamband; världsmedborgarens skyldighet	49
7	Analys; aktivism för att förändra samhället och skapa ett aktivt medborgarskap	53
7.1	<i>Analytiska slutsatser</i>	53
7.1.1	Aktivism ett rörligt och mångtydigt begrepp	53
7.1.2	Hur påverkar och förändrar aktivism det demokratiska samhället?	54
7.1.3	Det aktiva medborgarskapet där det privata blir politiskt	55
7.1.4	En samhällsutveckling mot ett grönt medborgarskap?	56
7.2	<i>Aktivism ett progressivt begrepp och en utveckling av ett grönt och aktivt medborgarskap</i>	57
	Referenser	59
	<i>Tryckta publikationer</i>	59
	<i>Övriga källor</i>	60
	Bilaga	61
	<i>Intervjuguide</i>	61

1 Inledning

Världens medborgare konsumerar varor och tjänster, förbrukar energi och reser – vi bär därmed också på ett ansvar att göra detta på ett hållbart sätt.¹ De val och handlingar som samhällets medborgare gör påverkar klimatet, både hur vi konsumerar och hur vi deltar i demokratiska processer. Denna uppsats handlar om den kraft som finns i individers möjlighet att påverka och förändra det samhälle som vi lever i, igenom aktivism och explicit genom global miljö- och rättviseaktivism.

Varför går det så trögt i klimatfrågan? Ända sedan 1990-talet har FN:s klimatpanel IPCC med några års mellanrum presenterat omfattande rapporter om klimatförändringarna och den stigande globala medeltemperaturen som alla bekräftar att det är den mänskliga påverkan som är förändringarnas övervägande orsak.² Men ändå känns det som att FN:s korridorer är en grundskola på sommarlov och de stater som förbrukar mest, och därmed har den största inverkan på klimatet, tycks ha lagt rapporterna på hyllan och skjutit frågan till framtidens dagordning. Om världens ledning sover, bör då världens medborgare axla ansvaret för att förändra och skapa ett hållbart samhälle?

I denna uppsats kommer jag analysera aktivismens roll i samhället, och diskutera hur aktivism kan få en framåtsträvande funktion och användas för att förbättra och förändra samhället. Uppsatsen bygger på en empirisk undersökning, i form av fokusgrupp-sintervjuer med miljö- och rättviseaktivister som diskuterar aktivism och dess roll i samhället. En central utgångspunkt i uppsatsen är frågan om vilken koppling som finns mellan aktivism och medborgarskap. Jag kommer i uppsatsen närma mig frågan om medborgarens roll i samhället och om hur medborgarskapets koppling till aktivism kan utveckla användningen av aktivism.

¹ Jag vill tacka mina handledare Lena Halldenius och Anna Bruce för ovärderlig handledning och kloka kommentarer. Jag vill också tacka Annabel Merkel, Julia Sällström, Dijamata Islami och Marie Felix för god gruppdynamik, genomtänkt kritik och hjälpande stöd under uppsatsprocessen.

² IPCC:s (Intergovernmental panel on climate change) hemsida; *History*, senast besökt: 2013-05-26, 17:12. < http://www.ipcc.ch/organization/organization_history.shtml#UaSSBrSWMU>

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Världen står inför ett reellt klimathot och samhällsförändringar kommer att krävas för att den mänskliga påverkan på klimatet ska minska. Vilken roll har vi som individer att förändra vårt samhälle och hur kan vi påverka samhällsutvecklingens riktning? Syftet med denna uppsats är att undersöka och diskutera aktivismens roll i samhället för att skapa en progressiv begreppsanvändning av aktivism. För att avgränsa omfattningen och skapa ett fokus mot klimat- och miljöfrågor kommer begreppet aktivism i denna uppsats endast innefatta global miljö- och rättviseaktivism. För att utveckla och konkretisera syftet kommer uppsatsen också analysera och diskutera hur denna aktivism förhåller sig till förståelsen av medborgarskap, och då specifikt medborgarskap som inriktar sig på att skapa ett rättvise- och miljömässigt hållbart samhälle. Därmed kommer relationen mellan aktivism och medborgarskap vara central för uppsatsen. För att uppnå detta övergripande syfte kommer följande operationella frågeställning att användas:

- *Hur bör vi förstå aktivism för att skapa en progressiv begreppsanvändning som utvecklar aktivismens politiska aktörskap?*
- *Hur ser kopplingen mellan aktivism och medborgarskap ut och kan begreppet aktivism få en mer progressiv funktion i samhället om dess relation till medborgarskapet klargörs?*
- *Hur ser global miljö- och rättviseaktivister på sin roll i samhällsutveckling och hur ser de på förhållandet mellan aktivism och medborgarskap?*

1.2 Material, begreppsanvändning & avgränsning

I detta kapitel behandlas material, avgränsningar och begreppsanvändning för att klargöra de inriktningar och premisser som uppsatsen bygger på.

1.2.1 Material

Det primära materialet i denna undersökning är en intervjustudie av tre fokusgruppsintervjuer med global miljö- och rättviseaktivister.

De valda informanterna i uppsatsens intervjustudie kommer dels ifrån två betydande miljö- och rättviseorganisationer; Greenpeace och Jordens Vänner och dels är de individer som dumpstrar.³ Valet av dessa informanter motiveras med att de möjliggör en bred förståelse kring vad det innebär att vara aktivist och hur aktivism tar sig uttryck. I kapitel 3; *Bakgrund* presenteras och motiveras valet av informanter ytterligare.

Uppsatsens sekundärmaterial bygger på en litteraturöversikt som kartlägger tidigare forskning inom det aktuella fältet.

1.2.2 Begreppsanvändning & avgränsning

Aktivism är ett mycket centralt begrepp i denna uppsats. Valet av fokusgrupper i intervjustudien speglar ett försök att hålla synen på aktivism bred och rörligt så den inte begränsas till aktivism inom organisationsstrukturer. De många användningsområdena i vilka begreppet aktivism används gör dock att en inriktning och avgränsning krävs. Aktivism kommer i denna uppsats att beröra den mer specificerade aktivismen, global miljö och rättviseaktivism. Beskrivningen och motiveringen till användandet av detta begrepp sker i det sista stycket 3.4 *Global miljö- och rättviseaktivism* i kapitel 3; *Bakgrund*. Det bör också klargöras att denna uppsats inte avser att ifrågasätta aktivism som samhällsfenomen, för en sådan problematisering krävs en helt annan undersökning och är inte syftet med denna undersökning. Denna uppsats avser att diskutera aktivismens roll i samhället och i samhällets utveckling genom att undersöka aktivismens relation till medborgarskap.

En viktig avgränsning i uppsatsen är att undersökningen tar sin utgångspunkt i en demokratisk samhällsstruktur. Eftersom intervjustudien är genomförd i en svensk kontext blir analysen och de slutsatser som kan dras från undersökningen på så vis begränsade till denna samhällsstruktur.

³ För en förklaring av begreppet dumpstrings hänvisas till kapitel 3.3 *dumpstring*.

Medborgarskap är ett annat centralt begrepp i denna uppsats. Uppsatsens utgångspunkt för hur ett medborgarskap kan tolkas är bred och inkluderande men bygger på att det finns en relation mellan individen och samhället. Ett medborgarskap medför, för individen, både rättigheter och skyldigheter. Eftersom uppsatsen är kontextbaserad i en demokratisk kontext blir detta också en utgångspunkt för förståelsen av medborgarskapet som beskrivs i denna uppsats. Förståelse av medborgarskap i uppsatsen är inte begränsad till det rättsligt bindande förhållande som uppstår mellan en stat och en individ utan utgångspunkten kan inkludera fler tolkningar och synsätt av medborgarskap.⁴

1.3 Forskningsetiska bedömningar

Vid en intervjustudie är det viktigt att göra forskningsetiska bedömningar för att försäkra att den undersökning man avser att genomföra följer de koder som finns för god forskningsetik.⁵ En förutsättning för att genomföra en intervjustudie är att ge informanterna i studien god och korrekt information innan intervjun genomförs om hur undersökningen kommer gå tillväga samt om vad data från intervjun kommer att användas till. Det är av stor vikt att i största möjliga utsträckning skydda känslig information och informanternas personuppgifter och att ge anonymitet i den grad det är möjlig. Fokusgrupper är en intervjuform som kan ses som mer etisk än styrda intervjuer då fokusgrupper ger informanterna möjlighet att föra samtalet på sina egna villkor och informanter som vill kan undvika att delta i diskussioner om ämnen de anser är känsliga.⁶

Ur ett forskningsetiskt perspektiv är det i denna uppsats också relevant att jag tydliggör min positionering i undersökningen. Moderatorns roll i en fokusgruppsintervju är av största vikt för samtalet och för de data som kommer ur intervjun. Av denna anledning bör min bakgrund inom aktivism klargöras. Jag ser mig själv som aktivist men har valt organisationer och aktivistgrupper som jag inte har varit aktivt deltagare i. Min

⁴ Nationalencyklopedin; *Medborgarskap*, senast besökt 2012-05-22, 15:20.
<<http://www.ne.se/lang/medborgarskap>>

⁵ Vetenskapsrådet, *God Forskningssed, 1:2011*, Bromma, 2011.

⁶ Wibeck, Victoria, *Fokusgrupper, Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s.115-116.

bakgrund och förförståelse för ämnet gör min roll som moderator mer bekväm och skapar en välkomnande miljö för informanterna. I fokusgruppsintervjun som genomfördes med dumpstrare har jag personliga relationer till informanterna. Rekryteringen till intervjun bland dumpstrare var svår då det inte finns ett nätverk som samlar dessa individer de det är en individbaserad aktion. Någon form av redan etablerad relation har därför varit en förutsättning för att fokusgruppsintervjun med dumpstrare skulle kunna genomföras. I denna undersökning är dessa premisser snarare en fördel än en nackdel då de personliga banden och mina erfarenheter av aktivism skapar ett mer öppet klimat för att prata om aktioner som i vissa avseende kan tolkas som olagliga.⁷

⁷ Wibeck, 2000, s. 21-40.

2 Metod

Detta kapitel beskriver och diskuterar de metodologiska val som uppsatsen bygger på och beskrivs och motiveras utifrån uppsatsens syfte. Metodkapitlet är uppdelat i två delar där den första behandlar den metod som ligger till grund för uppsatsens helhetsupplägg, med utgångspunkt i syftet att skapa en progressiv begreppsanvändning av aktivism. Den andra delen behandlar metodvalet som ligger till grund för uppsatsens intervjustudie.

2.1 Begreppsanalys

Sally Haslangers förståelse av vad som är ett analytiskt förhållande till att arbeta med begrepp ligger till grund för uppsatsens utformning. Syftet är att använda Haslangers analytiska förhållningsätt för att skapa ett progressivt användande och förståelse av aktivism. I sin artikel "What are we talking about? The semantics and political of social kind" kategoriserar Haslanger tre olika former av begreppsanvändningar som beskriver och skapar förståelse kring hur vi använder begrepp. Haslanger beskriver vilka olika metodologiska antaganden som en forskare för med sig in i sin forskning och hävdar att det finns tre grundläggande kategorier för hur forskningsfrågor kan besvaras; konceptuellt, deskriptivt och progressivt.⁸

Låt oss, som ett användbart exempel i uppsatsens kontext, ställa frågan; vad är aktivism? Beroende på vilken metodologisk inriktning forskningen antar kommer svaren se mycket olika ut.⁹ Ur en konceptuell begreppsanvändning kommer frågan att be-

⁸ Sally Haslanger använder sig av ordet *ameliorative* i sin artikel istället för progressiv, som används i denna uppsats. I den svenska översättningen blir progressiv en mer tillgänglig begreppsanvändning. Progressiv är mer beskrivande för vad konceptet har för innebörd.

⁹Haslanger, Sally, "What Are We Talking About? The Semantics and Politics of Social Kinds" *Hypatia*, 2005, vol. 20, no. 4, s. 10-12.

svara genom att kartlägga vår idéföreställning av begreppet. Den konceptuella begrepps användningen utgår ifrån en intuitiv föreställning och bygger på våra tankar och föreställningar om ett koncept snarare än på hur verkligheten faktiskt ser ut. I viss mån kan den konceptuella inriktningen beskriva en officiell användning av ett begrepp. Aktivism skulle här beskrivas utifrån forskares intuition eller utifrån hur officiella källor använder begreppet snarare än hur begreppet används på fältet och i verkligheten.¹⁰ I denna uppsats kommer den konceptuella begrepps användningen att användas för att kartlägga den tidigare forskningen i kapitel 4, där kartläggs en idéföreställning utifrån de perspektiv som identifieras i tidigare forskning på fältet. Denna konceptuella begrepps användning är också utgångspunkten i kapitel 5 där en teoretisk verktygslåda konstrueras för att användas i uppsatsens följande delar.

Om man istället för en konceptuell kartläggning använder en deskriptiv begrepps användning skulle begreppet bygga på en kartläggning av verkligheten. Begreppet skulle beskriva en sammanhängande, icke motsägelsefull beskrivning av verkligheten och kopplas till empiriska belägg. Aktivism skulle i detta fall bygga på hur begreppet används ute i fält och på observationer av de sociala praktiker som utgör begreppet. Utgångspunkten i den deskriptiva kategorin är operationell där vår konceptuella förståelse av ett begrepp ökar genom att vi lär oss mer om hur det används i praktiken.¹¹ I denna uppsats är den deskriptiva begrepps användningen utgångspunkten för intervjustudien som presenteras i kapitel 6. Intervjustudien bygger på empiriska belägg och utgör en liten del av en kartläggning av hur begreppet aktivism tolkas och används i verkligheten.

Den sista kategorin som Haslanger beskriver är den progressiva användningen av begreppet. Här ställs frågan; vad är meningen med att använda detta begrepp? T.ex. vad ska vi ha begreppet aktivism till och vilken funktion fyller det i samhället? Syftet med den progressiva begrepps användningen är att ge begreppet en framåtsträvande funktion där begreppet ska kunna användas för att förbättra eller förändra världen. Denna kategori skapar en konceptuell resurs som ger möjligheten att kritiskt granska begreppets syfte. I denna kategori blir det viktigt att analysera de normer som begreppet skapar eller

¹⁰ Haslanger, 2005, s.12,14 samt s.19.

¹¹ Haslanger, 2005, s.12, 17, samt 19-20.

upprätthåller. En progressiv analys skapar ett legitimt syfte till användande av begreppet och bygger upp ett mål för hur vi vill att begreppet ska användas.¹² Uppsatsens analys del, som sker i kapitel 7, bygger på denna progressiva begreppsanvändning. Här sammanfogas och analyseras de två andra begreppsanvändningarna (konceptuellt och deskriptivt) för att kunna bygga upp mål för en progressiv begreppsanvändning.

För att ge ytterligare en dimension till dessa kategorier menar Haslanger att begrepp också bör studeras ur ett genealogiskt perspektiv. Detta perspektiv syftar till att sätta begreppet i ett sammanhang, genom att förstå begreppet i ljuset av det samhälle som det används i. Med hjälp av genealogi kan begreppet analyseras ur en historisk, social och politisk kontext.¹³ Ett sådant perspektiv sätter begreppet i relation till rådande normer, maktstrukturer och på så sätt analyseras också vilken begreppsanvändning som har tolkningsföreträde i ett samhälle.¹⁴

Dessa olika kategorier för begreppsanvändning visar på hur vår förståelse och användning av ett begrepp kan skilja åt. Vad det är vi egentligen pratar om, behöver inte vara samma sak även om vi utgår från samma frågeställning. Haslanger menar att anledningen till att forskare ibland talar förbi varandra, beror på att de förutsätter olika metodologiska utgångspunkter. I vissa fall finns det ett medvetande om vad det är vi pratar om, i dessa fall sammanstrålar den (officiella) konceptuella förståelsen tillsammans med den (operationella) deskriptiva och den (målinriktade) progressiva förståelsen av begreppet. Men det finns också de fall där dessa olika förståelser faller isär.¹⁵ Haslangers olika begreppsanvändningar syftar i denna uppsats till att skapa en progressiv användning av begreppet aktivism genom att sätta det i relation till medborgarskap. Detta sker i tre steg genom att först identifiera en konceptuell begreppsanalys i kapitel 4 och 5, sen genom att illustrera begreppets användning i verkligheten genom en deskriptiv kartläggning i intervjustudien, kapitel 6, för att sedan integreras i kapitel 7:s analys med målsättning att skapa en progressiv begreppsanvändning.

¹² Haslanger, 2005, s.12-13, 16 samt 19-20.

¹³ Haslanger, 2005, s.13-14.

¹⁴ Haslanger, 2005, s.16-17 samt 19-21.

¹⁵ Haslanger, 2005, s.20-21.

2.2 Fokusgrupper som intervjuform

En fokusgrupp är en form av gruppintervju som inriktar sig på att en grupp med människor för ett samtal där de diskuterar ett givet ämne, diskussionen leds av en moderator. I denna uppsats används fokusgrupper för att studera innehåll och med fokus på att identifiera gruppmedlemmarnas åsikter, uppfattningar och tankar. En fokusgrupp ger forskaren möjlighet att få inblick i hur idéer utvecklas i en viss kulturell kontext. Fokusgruppen ger möjlighet att analysera grupperns gemensamma förståelse och syn på ett speciellt ämne.¹⁶ I denna intervjustudie är ett syfte också att undersökningen ska ha betydelse och kännas givande för gruppdeltagarna, genom att de får möjlighet att diskutera och tänka djupare kring aktivism och medborgarskap, detta ger en fokusgrupp goda möjligheter för.¹⁷

Tre egenskaper särskiljer fokusgrupper från det generella begreppet gruppintervjuer, först är fokusgrupper en forskningsteknik som syftar till att genomföra en datainsamling. För det andra samlas data i en fokusgrupp in dels genom gruppinteraktion och för det tredje är ämnet som diskuteras i gruppen förutbestämt av forskaren.¹⁸ Av dessa anledningar är också valet av grupp mycket centralt i en fokusgrupp, gruppdynamik och gruppkoherens är väsentliga faktorer att ta i beaktning både under intervjun och i analysen av intervjudata. Gruppen är både en förutsättning, en fördel och en nackdel i fokusintervjuer, gruppdynamik kan ha både positiv och negativ inverkan på intervjun och det är därför viktigt att lägga en extra tanke vid val av grupper. I kapitel 6, *Intervjustudie; global miljö- och rättviseaktivister samtalar om aktivism och medborgarskap* diskuteras gruppdynamik och gruppkoherens specifikt utifrån de genomförda fokusgruppsintervjuerna i denna studie.

Fokusgruppsintervjuerna utgår ifrån en semi-strukturerad intervjuguide vilket innebär att den delvis styrs av moderatören med hjälp av frågor men att den också lämnar

¹⁶ Wibeck, 2000, s.17-22.

¹⁷ Wibeck, 2000, s.126.

¹⁸ Wibeck, 2000, s.23.

stort utrymme för en öppen diskussion och ett fritt samtal mellan informanterna bland annat med hjälp av en associationsövning, se bilaga *Intervjuguide*.¹⁹

Analysen av fokusgruppsdata är en parallell process med datainsamlingen. Moderatoren blir påverkad av de tidigare intervjuerna, vilket ofrånkomligt ger effekter på kommande intervjuer, och moderatoren kan också under processens gång anamma tendenser och mönster i studien. Eftersom analys är en parallell process genom hela intervjustudien kommer redovisning och analys av fokusgruppsdata ske integrerat i kapitel 6. I analysen av fokusgruppsdata är kontext och sammanhang viktiga för att förstå innebörden i ett samtal, språkvalet är också en viktig aspekt likaså samtalsämnets omfattning och frekvens. Utifrån dessa premisser är det viktigt att ha förförståelse om att analysen av intervjustudien är en tolkning dels av de intryck som moderatoren samlade under intervjutillfällena samt av den strukturerade analysen av intervjuens transkriberade material.²⁰

I processen att analysera materialet är det viktigt att använda ett systematiskt tillvägagångsätt så att resultatet från studien är verifierbart. Processen följer en föreskriven sekventiell process som består i att koda materialet för att kunna identifiera trender och mönster i diskussionerna både i och emellan grupperna.²¹ Redovisningen av data från fokusgrupperna sker i denna intervjustudie horisontellt, vilket innebär att de ämnen som kommer igen i alla grupper redovisas i ämneskategorier. En viktig del i analysprocessen för fokusgrupper är att dela upp intervjudata i enheter för att tydlig kunna påvisa mönster, jämförelser samt att det synligt identifierar hur olika data kontrasteras mot varandra både inom grupperna och emellan grupperna.²²

Ur en källkritisk synvinkel bör det återigen förtydligas att intervjustudien är en studie av 12 individers åsikter, diskussioner och tankegångar. Det går ur detta material inte att dra några generella slutsatser som är applicerbara på alla miljö- och rättviseaktivister. Det bör också förtydligas att även om två av grupperna är representanter från ideella organisationer är de åsikter som framförs i intervjun individernas egna och måste inte nödvändigtvis spegla organisationernas officiella ställningstagande.

¹⁹ Wibeck, 2000, s.45-60.

²⁰ Wibeck, 2000, s. 94-98.

²¹ Wibeck, 2000, s.87-97.

²² Wibeck, 2000, s.94-97.

3 Bakgrund

Detta kapitel ger en bakgrundsförståelse till begreppet global miljö- och rättviseaktivism. Kapitlet behandlar utvecklingen och förståelsen kring en ny social rörelse och den globala rättviserörelsen. Ur detta breda perspektiv och med dessa rörelser som grund kommer sen en kort men mer specifik redogörelse för de organisationer och nätverk som är en del av intervjustudien. Kapitlet syftar till att genom denna presentation motivera valet av informanter i intervjustudien samt valet av begreppet miljö- och rättviseaktivism.

3.1 Nya sociala rörelser & den globala rättviserörelsen

De nya sociala rörelser som växte fram under 1970- och 1980-talet bör kopplas till de omfattande samhällsförändringar som skedde under denna period. Under perioden fick de sociala rörelserna nya innebörder och ställde krav på både politiska och sociala rättigheter och ifrågasatte den begränsning som nationalstaten innebar.²³ Under 1990-talet växte den informella sfären och civilsamhället fylldes av olika ickestatliga organisationer.²⁴ De nya sociala rörelserna uttryckte en allmän förändring i människors förhållningssätt till politik, institutioner och sociala normer. Karaktäristiskt för denna förändring är bland annat kritik mot traditionella institutioner och en framväxt av en ny slags politik som kom underifrån.²⁵ Donatella della Porta skriver i inledningen av antologin *The Global Justice Movement, Cross-national and transnational perspectives*, följande beskrivning av en ny social rörelse:

²³Kaldor, Mary, *Det globala civilsamhället – ett svar på krig*, översätt. Jens Karnebjerg, Daidalos AB, Uddevalla, 2003. s. 97-105.

²⁴Kaldor, 2003, s.141-143, samt Wennerhag, Magnus, *Global rörelse: Den globala rättviserörelsen och modernitetens omvandlingar*, Stockholm, bokförlaget Atlas, 2008, s.123-124.

²⁵Wennerhag, 2008, s.123-124.

We can consider *social movements* as interactions of mainly informal networks based on common beliefs and solidarity, which mobilize on conflictual issues by frequent recourse to various forms of protest.²⁶

Den globala rättviserörelsen (*the global justice movement*) kan ses som en del av dessa nya sociala rörelser men tar sitt avstamp i de demonstrationer som skedde runt om i världen kring millenniumskiftet som riktade stark kritik mot globala orättvisor och de globala institutionerna. Den massiva demonstrationen, med runt femtiotusen demonstranter, riktad mot WTO konferensen i Seattle i november 1999 beskrivs som startskottet för den globala rättviserörelsen.²⁷ Inom den globala rättviserörelsen finns nationella och lokala organisationer som samarbetar transnationellt emot de globala institutionerna. Inom rörelsen finns det därför också nationella traditioner och möjligheter att skapa förändring på gräsrotsnivå. Della Porta menar att både *European Social Forum* och *The World Social Forum*, som är årliga sammankomster för aktivister, nätverk och organisationer skapar en ovärderlig transnationell mötesplats för diskussioner mellan aktivister från olika delar av världen.²⁸ Della Porta bygger sin förståelse för beskrivningen av den globala rättviserörelsen på den empiriska formen av transnationell aktivism. Vilken betyder att den inte täcker alla manifest eller abstrakta koncept inom begreppet utan definierar begreppet genom att titta på den existerande kollektiva identiteten, aktionerna, organisationerna och nätverken som ryms inom begreppet. Della Porta beskriver den globala rättighetsrörelsen på följande sätt:

... the *global justice movement*, which we define as the loose network of organizations (with varying degrees of formality and even including political parties) and other actors engaged in collective action of various kinds, on the basis of the shared goal of advancing the cause of justice (economic, social, political, and environmental) among and between peoples across the globe.²⁹

²⁶ della Porta, Donatella, "The Global Justice Movement, An introduction" i *The Global Justice Movement, Cross-national and transnational perspectives*, Ed. Donatella della Porta, Paradigm Publisher, Boulder, 2007, s.6.

²⁷ della Porta, i della Porta, 2007, s.1-2.

²⁸ della Porta, i della Porta, 2007, s.3-5.

²⁹ della Porta, i della Porta, 2007, s.6.

3.2 Greenpeace & Jordens Vänner

Miljörelsen i Sverige är en del av de nya sociala rörelser som grundade sig i internationella solidaritets-, freds-, och miljöfrågor under 1960- och 1970-talet. Under 1990-talet kom ett större fokus inom en rad nya sociala rörelser, inklusive miljörelsen, att riktas mot globala rättvisefrågor. Många organisationer och aktivister inom den globala rättviserörelsen har sina rötter i miljörelsen.³⁰

Jordens Vänner är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation som drivs av dess medlemmar utan vinstintresse och som kämpar för miljö- och solidaritetsfrågor. Jordens Vänner är den svenska grenen av en av världens största demokratiska miljöorganisation *Friends of the Earth International*. Den svenska grenen bildades samma år som den internationella organisationen, 1971.³¹ Följande är organisationens utgångspunkt för sin verksamhet:

Organisationen verkar för en rättvis fördelning av jordens resurser, för fred samt ett ekologiskt hållbart och mänskligt samhälle där djur omfattas av hänsyn, medkänsla och respekt. Vi värnar om demokrati, folkrörelsesamarbete, jämlikhet mellan könen och kulturell mångfald. Jordens Vänner för en samhällskritisk debatt och är miljörelsens radikala röst. Vi arbetar lokalt, nationellt och internationellt (...)³²

Greenpeace som också är en oberoende internationell miljöorganisation bildades samma år som Jordens Vänner. Sedan Greenpeace start har målet varit att skapa en värld i fred och ekologisk balans. Greenpeace är verksamma i 40 olika länder och har 2,8 miljoner medlemmar världen över. Grunden för Greenpeace arbete ligger i att arbeta; för ett bra samhälle som inte äventyrar vårt klimat, för avvecklingen av kärnkraft, för att försvara haven, för fred och nedrustning samt att arbeta emot miljögifter och genmodifierade

³⁰ Wennerhag, 2008, s.102, 171-172, 313.

³¹ Jordens Vänner hemsida, *Om Jordens Vänner*, senast besökt: 2013-05-25, 11:07 <<http://www.jordensvanner.se/about>>.

³² Jordens Vänner hemsida, *Om Jordens Vänner*, senast besökt: 2013-05-25, 11:07.

organismer.³³ Greenpeaces arbete utgår ifrån ickevålds-principer och använder civil olydnad som medel för att skapa förändring. Arbetet utgår i stort från principen:

Att fredligt konfrontera dem som skadar miljön och åstadkomma en varaktig positiv förändring.³⁴

3.3 Dumpstring

Dumpstring är en försvenskad version av det amerikanska begreppet *dumpster diving*. Dumpstring består i att hämta ätbar mat och andra brukbara livsmedel (det kan även handla om t.ex. elektronik och skor men ofta syftar dumpstring till livsmedel) ur containrar utanför butiker. Dumpstring innefattas också som en del i det mer heltäckande livsstilsbegreppet *freeganism*, som bygger på möjligheten att helt utesluta konsumtion och leva av resurser som andra har kasserat.³⁵ En utgångspunkt bakom dumpstring är just att bruka de resurser som finns istället för att slänga dem.

Huruvida dumpstring ska betraktas som en politisk handling och aktivism är personligt från individ till individ då dumpstringskulturen är av ett mycket löst nätverksliknande format. Detta gör det svårt att etablera några generella svar på vad som är de primära motiven till dumpstring; om det är gratis mat som lockar utan politiska grunder eller om det är en aktion i protest mot konsumtionssamhällets överproduktion.

Dumpstring som aktion kan också, som belyses i Tristram Stuart boken *Waste – uncovering the global food scandal*, vara en del av en organiserad aktivism som riktar sig mot just konsumtionssamhällets dåliga hantering av resurser:

More-politicized groups such as Food Not Bombs act deliberately outside the law, practising freeganism – or ‘dumpster diving’ as it is known in the US – by giving away free meals to bystanders or community centres. The aim of this organization,

³³ Greenpeace svenska hemsida; *Om oss*, senast besökt: 2013-05-25, 11:37 <<http://www.greenpeace.org/sweden/se/om-oss/>> samt Greenpeace international hemsida; *About Greenpeace*, senast besökt: 2013-05-25, 11:37 <<http://www.greenpeace.org/international/en/about/>>.

³⁴ Greenpeace svenska hemsida; *Greenpeace historia*, senast besökt: 2013-05-25, 11:34 <<http://www.greenpeace.org/sweden/se/om-oss/Greenpeace-historia/>>.

³⁵ Stuart, Tristram, *Waste – Uncovering the Global Food Scandal*, Penguin Books, London, 2009, s.6.

(...) is also highlighting the grotesque levels of waste and the mismanagement of resources under current trends of Western capitalism.³⁶

3.4 Global miljö- och rättviseaktivism

I uppsatsen kommer termen global miljö- och rättviseaktivism att användas som ett samlingsbegrepp för de aktivister som är del av intervjustudien och avser att beskriva den rörelse som arbetar för global rättvisa och miljöfrågor.

Begreppen *miljörörelsen* och *den globala rättviserörelsen* är i avseende för vad som innefattas i denna uppsats inte optimala begrepp. Jag anser att miljörörelsen är en för snäv beteckning för att förklara det globala ansvar och den sociala rättviseinriktning organisationerna, men speciellt dumpstringen, antar. Den globala rättviserörelsen är, en för uppsatsen, för bred term som innefattar en alltför stor sammansättning av nätverk, somliga av partipolitisk karaktär och andra helt utan miljökoppling, vilket gör att jag anser att termen inte skulle bli representativ för den miljö- och klimatinriktning som uppsatsen berör. Därför kommer termen global miljö- och rättviseaktivism i denna uppsats användas som ett samlingsbegrepp för de organisationer, nätverk, och aktivister som uppsatsen berör.

³⁶ Stuart, 2009, s.230.

4 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Vilka riktningar och tendenser kan påträffas i tidigare forskning om aktivismens roll i samhällsutvecklingen? Hur pratar man om aktivismens roll och hur kopplas begreppet till demokrati och medborgarskap? Med utgångspunkt i uppsatsens problemformulering och avgränsning kommer global miljö- och rättviseaktivism vara diskussionens kärna samt att frågan om ett grönt medborgarskap kommer vara central för litteraturöversiktens senare del. På dessa premisser kommer en kartläggning av forskningsläget inom det aktuella fältet genomföras. För att använda Haslangers termer kommer litteraturöversikten vara en del av en konceptuell kartläggning av begreppsanvändningen av aktivism.

4.1 Aktivismens roll i samhällsutveckling, i demokratiska processer och i medborgarskap

För att förstå aktivismens betydelse för samhällsutveckling är det viktigt att få en bild över hur aktivism interagerar med demokratiska processer. Hur ser vi på aktivismens roll i ett demokratiskt samhälle? Vilken betydelse har aktivism för demokratiska processer? För att analysera vilken roll aktivism har i en global kontext är det av stor relevans att diskutera hur aktivism förhåller sig till globala demokratiseringsprocesser och till det globala civilsamhället. Vilken roll kan aktivism spela i det globala civilsamhället och vilka möjligheter har det globala civilsamhället att påverka världspolitiken?

4.1.1 Aktivismens roll i det moderna samhällets och i det globala civilsamhället

Wennerhag börjar sin avhandling, *Global rörelse: Den globala rättviserörelsen och modernitetens omvandlingar*, med att ställa fråga: vad har sociala rörelser med demokrati att göra? Wennerhag menar att det i samhället finns två ståndpunkter för förståelsen av vilken roll aktivister har i en demokrati. Å ena sidan beskrivs de som aktörer som

utvecklar demokratin och som historiskt sett har haft stor betydelse för att utvidga demokratiska rättigheter. Å andra sidan beskrivs aktivister i sin samtid ofta som odemokratiska samhällsomstörtare. Wennerhag menar att båda dessa sidornas åsikter måste vägas in för att förstå vilken roll sociala rörelser har för samhällsutveckling.³⁷ De sociala rörelserna omväxlande utmanar, förändrar och upprätthåller det rådande samhällets institutioner och normer. Ett sådant mångtydigt samhällsfenomen låter sig därför inte diskuteras med en terminologi som i praktiken reproducerar eller försvarar det rådande.³⁸

Wennerhag menar att den globala rättviserörelsen är ett uttryck för spänningsförhållandet mellan dessa två synsätt, ett förhållande som Wennerhag menar bygger på spänningen mellan befrielse och ordning. Detta spänningsförhållande hävdar Wennerhag är karaktäristiskt för, samt en grundläggande del i, förståelsen av det moderna samhället. Marion Iris Young diskuterar detta spänningsförhållande i sin artikel, "Activist Challenges to Deliberative Democracy". Youngs artikel påvisar att detta spänningsförhållande inte bara är historiskt relevant utan även relevant för vår samtid (Youngs artikel diskuteras mer utförligt i kapitel 4.1.3 *Aktivisten i demokratiska processer; vad är en god medborgare?*).³⁹ Wennerhag menar att förstå sociala rörelser är en central aspekt i att förstå moderniteten då sociala rörelser bör betraktas som ett betydelsefullt politiskt fenomen inom ramen för modernitet.⁴⁰

Wennerhag beskriver i sin artikel, "Another Modernity is Possible? The Global Justice Movement and the Transformations of Politics", de utgångspunkter som skapar det moderna samhället. Wennerhag hävdar att det moderna samhället periodvis genomgår kriser. Vid dessa kriser ifrågasätts de normer, institutioner och metoder som används i det rådande samhället.⁴¹ Wennerhag menar att de sociala rörelserna har varit del i en förändring av, och skapat omvärdering i, politiska institutioner samt i vår uppfattning om politik.⁴²

³⁷ Wennerhag, 2008, s.8.

³⁸ Wennerhag, 2008, s.8.

³⁹ Wennerhag, 2008, s.8-10 samt Young, Iris Marion, 2001, "Activist Challenges to Deliberative Democracy", *Political Theory*, Vol. 29, No. 5, s.670-.

⁴⁰ Wennerhag, 2008, s.33.

⁴¹ Wennerhag, 2010, s.30-31.

⁴² Wennerhag, 2008, s.105.

Wennerhag hävdar att den globala rättviserörelsen ser det som nödvändigt att demokratiskt reformera nationella och globala institutioner. Rörelsen är starkt kritisk till de nuvarande institutionerna och den politiska exkludering och neo-liberalism som sker på global nivå. Det globala systemet saknar social rättvisa och demokratisk representation. Wennerhags forskning visar att många aktivister menar att parlamentarisk demokrati är viktigt för att upprätthålla ett band mellan medborgare och staten men att dessa måste, som de inte gör i dag, bygga på deltagandedemokrati.⁴³ Den globala rättviserörelsen artikulerar, enligt Wennerhag en ”kris” i det moderna samhället genom deras kritiska röst gentemot den rådande globala ordningen, deras krav på deltagandedemokrati samt genom att rörelsen skapar alternativa forum för politiskt deltagande t.ex. *The World Social Forum*. *The World Social Forum* är ett exempel på förändringar i det globala civilsamhället, då det skapar nya förutsättningar för socialt politiskt deltagande på global nivå.⁴⁴

När Wennerhag analyserar vilken syn aktivisterna i den globala rättviserörelsen har på demokrati och vilken roll denna rörelse har för demokrati utgår han från en bred förståelse för vad som är politik. Wennerhag beskriver begreppet som de kulturella och sociala strukturer i vilka en politisk aktör blir meningsfull. Wennerhag menar att globaliseringsprocessen och bildandet av icke statliga organisationer och globala sociala rörelser gör det omöjligt att begränsa synen på vad som är politiskt till något som innefattas i nationalstatens politiska institutioner.⁴⁵

Mary Kaldor är en viktig röst i diskussionen om det globala civilsamhället och sociala rörelsers roll i denna nya civila sfär som globaliseringen skapat. Kaldor beskriver det globala civilsamhället som de globala processer där individer har möjlighet att förhandla om de pågående sociala kontrakten med politiska och ekonomiska makthavare.⁴⁶ Det mest centrala i Kaldors bok, *Det globala civilsamhället – ett svar på krig*, är hennes begrepp *aktivistversionen* som hon beskriver som en av fem versioner av det

⁴³ Wennerhag, 2010, s.42-44.

⁴⁴ Wennerhag, 2010, s.39-42.

⁴⁵ Wennerhag, 2008, s.32-33, samt Wennerhag, Magnus, 2010, “Another Modernity is Possible? The Global Justice Movement and the Transformations of Politics”, *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 11:2, s. 27.

⁴⁶ Kaldor, 2003, s.109.

globala civilsamhället.⁴⁷ Kaldors aktivistversion fyller en viktig roll för förståelsen av aktivismens roll i det globala civilsamhället. Denna version förespråkar en demokrati som skapar deltagande och som bygger på ett aktivt medborgarskap. Fokus inom aktivistversionen ligger på de organisationer som rör sig utanför de offentliga politiska arenorna, denna globala sfär är enligt Kaldor en plats för NGO:s, sociala rörelser, miljö- och klimatfrågor och mänskliga rättigheter.⁴⁸ Enligt Kaldors aktivistversion så erbjuder globaliseringen frigörelse på en global nivå, men denna frigörelse medför också hinder. Ojämlighet och social orättvisa är de följderna som globaliseringen får i praktiken, därför menar Kaldor att det globala civilsamhället blir för aktivister en plats för att demokratisera globaliseringen och ge grupper och individer en möjlighet att kräva global rättvisa och sina mänskliga rättigheter.⁴⁹

4.1.2 Aktivism gentemot det globala civilsamhället eller gentemot staten?

Paul Wapners och Gideon Baker representerar en syn på vilken roll aktivisten har i samhället som kan ses som en motpol till Kaldors utgångspunkt. Kaldor hävdar att i det globala civilsamhället bör aktivister sträva mot att påverka globala maktinrättningar och kräva sina mänskliga rättigheter. Wapner ifrågasätter denna traditionella syn, att det bara är handlingar som är riktade mot staten (eller globala statliga inrättningar så som t.ex. FN) som kan ses som politiska, i sin artikel "Politics Beyond the State: Environmental Activism and World Civic". Wapners syn på vad som bör förstås som politiskt överensstämmer med Wennerhags breda förståelse av vad som bör innefattas i begreppet. Wapner menar att detta är ett förlegat synsätt som inte ifrågasätter om stater är de viktigaste aktörerna för att förklara världshändelser.⁵⁰

Wapner ifrågasätter om det är staten som representerar de viktigaste dimensionerna av det kollektiva livet som är mest betydelsefulla för att skapa förändring i mänsklig praktik.⁵¹ Wapner menar att aktivister har en politisk relevans utöver deras möjlighet att

⁴⁷ Kaldor, 2003, s.12.

⁴⁸ Kaldor, 2003, s. 19-20.

⁴⁹ Kaldor, 2003, s. 23.

⁵⁰ Wapner, Paul, 1995, "Politics Beyond the State: Environmental Activism and World Civic", *World Politics*, Vol. 47, No. 3, s. 312-317.

⁵¹ Wapner, 1995, s. 319.

påverka regeringen. Handlingar från aktivisterna som riktar sig mot det globala civilsamhället har relevans även om det inte kommer i kontakt med statens verksamhet.

Gideon Baker hävdar i sin artikel, "Problems in the Theorisation of Global Civil Society", liksom Wapner att kraften i civilsamhället bör förstås utanför ramen av staten och att aktivism har en möjlighet att skapa förändring på en global nivå. Baker menar att det globala civilsamhället kan vara både en beståndsdel och ett medel för att skapa en demokratiserad världsordning men att detta bör ske via metoder som är organiserade utanför statens institutioner. Dessa metoder bör varken rikta sig mot att reglera eller samarbeta med staten utan bör vara fokuserade på aktivistaktioner som riktar sig direkt gentemot civilsamhället.⁵² Det globala civilsamhället har möjlighet att främja demokrati underifrån genom att ifrågasätta global etik och rådande normer och på så sätt bidra till att skapa en demokratisering av världsordningen.⁵³

Det största problem som Baker identifierar för det globala civilsamhällets möjlighet att bidra till en demokratiserad världsordning är dess ständiga sammankoppling med rättighetsdiskursen. Baker kritiserar Kaldors syn på det globala civilsamhället som rättigheternas röst på global nivå. För Baker är det problematiskt att låta det globala civilsamhället ingå i en rättighetsdiskurs då det kräver att det globala civilsamhället fixeras vid en suverän institution gentemot vilka rättigheterna kan riktas.⁵⁴ Baker hävdar att rättighetsdiskursen gör diskussionen i det globala civilsamhället statisk istället för att den ifrågasätter existerande etiska normer. Det globala civilsamhället måste ses som en rörelse och denna rörelse måste tillåtas vara föränderlig och inte knytas vid statiska institutioner.⁵⁵

Wapner undersöker i sin artikel olika TEAG (Transnational Environmental Activist Groups) och hur deras arbete kan rikta sig gentemot det globala civilsamhället men ändå vara politiskt i den meningen att de kan forma människors val och beteenden. Att något är politiskt innebär inte att de måste vara knutet till staten. Det innebär snarare förmågan att genomföra och skapa processer av styrning som förändrar eller formar människors beteenden och handling. Eftersom TEAG har möjlighet att påverka det glo-

⁵² Baker, Gideon, 2002, "Problems in the Theorisation of Global Civil Society", *Political studies*: Vol 50, s. 928-929.

⁵³ Baker, 2002, s.931-933.

⁵⁴ Baker, 2002, s.938-939.

⁵⁵ Baker, 2002, s.937 -940.

bala civilsamhället är de betydande aktörer i världspolitiken.⁵⁶ Wapner hävdar att makten att skapa förändring i det globala civilsamhället inte kan bygga på tvång, utan måste bygga på att människor frivilligt väljer att förändra sina beteende för att de har fått förståelse för hur deras handlingar påverkar den värld de lever i. TEAG skapar förändringar i civilsamhället utan att koppla detta arbete till statliga institutioner bland annat genom deras möjlighet att påverka transnationella företags policys.⁵⁷

4.1.3 Aktivisten i demokratiska processer; vad är en god medborgare?

Vilken roll har medborgaren i vårt samhälle? Vad kräver vi av en god medborgare? I Youngs artikel "Activist Challenges to Deliberative Democracy" artikuleras två olika förståelser kring vad det innebär att vara en god medborgare. Hon beskriver en diskussion mellan en deliberativ demokrat och en aktivist. Youngs artikel påvisar de spänningsförhållande som är mycket centralt i Wennerhags förståelse av aktivistens roll i samhällsutvecklingen. Diskussionen i Youngs artikel ifrågasätter och diskuterar deliberativa demokratiska normer och förståelsen kring vad som är en god form av medborgarskap.⁵⁸ I motsats till Wapner och Baker så håller sig Youngs diskussion om aktivistens roll i samhället inom ramen för staten. I Youngs artikel är det den offentliga politiken i den demokratiska staten som utgör det system där aktivisten försöker skapa förändring.

Den deliberativa demokraten menar att parterna i en politisk konflikt måste överlägga med varandra och genom resonerande argument försöka komma fram till en lösning som tillfredsställer alla. Den deliberativa demokraten hävdar att ta beslut genom faktiska demokratiska överläggningar kommer att minska ekonomisk, social och politisk orättvisa. En god medborgare är politisk engagerad och vågar ta konstruktiva diskussioner med sina politiska motståndare.⁵⁹

I motsats till detta är aktivisten mycket skeptisk till denna form av dialogargumentation därför att hen menar att i den riktiga politiska världen, där strukturella orättvisor

⁵⁶ Wapner, 1995, s. 336-339.

⁵⁷ Wapner, 1995, s. 329-336 samt 337.

⁵⁸ Young, 2001, s. 671.

⁵⁹ Young, 2001, s. 670-673.

styr både processen och resultatet, har de med mest makt ständigt överläge.⁶⁰ Aktivisten hävdar istället att, för att skapa jämlikhet och rättvisa, är det bättre att kritisera systemet utifrån än att försöka förhandla med de som gynnas av de existerande maktstrukturerna. Aktivisten menar att om man är del av processen inifrån accepterar man också de rådande maktstrukturerna och de elitistiska processerna och kan därmed inte skapa riktig jämlikhet och rättvisa.⁶¹ Att skapa offentlig uppmärksamhet för saker som är fel, genom bland annat strejker och aktioner, sätter press på institutioner att genomdriva förändring. Detta är rätt sätt att bedriva en god form av medborgarskap ur aktivistens synvinkel.⁶²

Young presenterar, utöver de redan nämnda strukturella ojämlika utgångspunkterna ytterligare ett starkt argument från aktivisten till varför en god medborgare inte bör följa de normer som den deliberativa demokraten förespråkar för politiskt engagemang.⁶³ Aktivisten ställer den deliberativa demokraten inför frågan om hegemoniska diskurser och hur sociala strukturer påverkar vilka alternativ vi ser som tillgängliga för att lösa problem. Sociala strukturer av orättvisa är djupt rotade i samhället. De flesta i ett samhälle ser sin roll utefter dessa strukturer oberoende om man missgynnas eller gynnas av dem. Detta gör att människor i dialoger godtar premisser och teorier om sin situation, som de annars inte skulle göra. Denna form av hegemoniska diskurser reproducerar på så vis maktstrukturer och orättvisa. Young hävdar att det är av stor vikt att aktivister fortsätter att ifrågasätta dessa diskurser och de demokratiska dialoger som bygger på dessa diskurser. Det är viktigt enligt Young att kritiskt analysera politiska praktiker och naturliga antagande. Ett sådant ifrågasättande gör aktivistens roll väldigt viktig i samhällsutvecklingen.⁶⁴ Följande citat speglar den roll som Young tillskriver aktivism i demokratiska processer:

One of the activist's goal is to make us *wonder* about what we are doing, to rupture a stream of thought, rather than to weave an argument.⁶⁵

⁶⁰ Young, 2001, s.680.

⁶¹ Young, 2001, s.670-672 samt 680.

⁶² Young, 2001, s.675-677.

⁶³ Young, 2001, s. 671 samt 681.

⁶⁴ Young, 2001, s. 685-687.

⁶⁵ Young, 2001, s. 687.

4.1.4 Medborgarskap utan en stat

Att Young påvisar vilken betydelsefull aktör aktivisten är för utvecklingen av jämlika och rättvisa demokratiska processer, hur påverkar detta vår förståelse av medborgaren? I analysen av Wapner och Baker ifrågasätts statens roll som den viktigaste aktören för att skapa förändring i civilsamhällets praktik samt aktivistens roll inom ramen för staten. Om staten inte längre är den viktigaste aktören för världshändelser ska vi i så fall omvärdera vad det är vi knyter vårt medborgarskap till? Kan ett medborgarskap förstås utanför statens ramar?

Andrew Dobson hävdar att de strukturella förändringar som globalisering medför i samhället får oss att omvärdera vår klassiska förståelse kring vad som kan förstås som innebörden i ett medborgarskap.⁶⁶ Kan diskussionen om ett medborgarskap föras även utanför ramen för staten? Medborgarskapet används i första hand för att beskriva relationer som sker i det offentliga rummet men kan det också omfatta områden som innefattar mer av politikens vardag både i det privata och i globala civilsamhället?

Dobson hävdar i sin bok *Citizenship and the Environment*, att förståelsen av globaliseringen och kosmopolitism har stor betydelse för de utgångspunkter som en ny form av medborgarskap, som agerar utanför staten, bör ta. För Dobson är utgångspunkten att globalisering är en asymmetrisk process som bygger på obalans och orättvisa. Den försvarar orättvis distribuering av resurser och är ojämlig i fråga om möjligheten att delta och ha inflytande i den globala sfären.⁶⁷ Asymmetrin inom globalisering kan beskrivas i hur vissa länder och agenter globaliserar medan andra blir globaliserade. Dobson menar att en utgångspunkt i att globaliseringen är asymmetrisk, är att förstå globalisering utifrån dess faktiska implikationer. Detta ger möjlighet att förstå vilka krav och skyldigheter det globala samhället, både det offentliga och det civila, har för att minska den skada som globaliseringen åstadkommer. Dessa skyldigheter som globaliseringen medför utgör grunden för Dobsons förståelse kring vad ett medborgarskap utanför statens ramar bör utgå ifrån. I vilken utsträckning olika aktörer och stater har skyldigheter utgår ifrån den negativa påverkan de har åstadkommit.⁶⁸

⁶⁶ Dobson, Andrew, *Citizenship and the Environment*, Oxford University Press, New York, 2003, s. 1-8.

⁶⁷ Dobson, 2003, s. 9-13 samt 29-32.

⁶⁸ Dobson, 2003, s.9-22.

Enligt Dobson bör inte kosmopolitism utgå ifrån ett antagande om att det finns en moralisk gemenskap i ”*human community*” inte heller bör den prioritera dialog som sitt starkaste politiska verktyg. Dobson pointerar att mer dialog inte nödvändigtvis behöver leda till ökad rättvisa. Dobson menar istället att kosmopolitism bör utgå ifrån de ovanstående skyldigheter som globaliseringen medför. De globala skyldigheterna bygger inte på moraliska förpliktelser utan på korrelationen mellan orsak och verkan. Med skyldigheter som utgångspunkt blir de politiska verktygen en omfördelning av resurser, vilket gör att dessa skyldigheter inte är fixerade vid det politiska utrymmet eller vid staten utan snarare vid individer och grupperns aktiviteter i det dagliga livet i civilsamhället.⁶⁹

4.2 Aktivism och ett *grönt* medborgarskap

Som samtliga författarna i kapitel 4.1 påvisar är aktivism starkt kopplat till demokratiska processer både på global och på lokal nivå. Författarna illustrerar även hur aktivismen är kopplad till en förståelse av ett aktivt medborgarskap. Dobson beskriver de skyldigheter som globaliseringen medför och att dessa skyldigheter bygger på orsak och verkan och därmed ger politiska verktyg i form av omfördelning. Kan ett medborgarskap hantera globala frågor som omfördelning av resurser och kan det förhålla sig till de globala utmaningar som klimathotet ställer oss inför? Vad innebär ett miljömässigt hållbart medborgarskap och vilka uttryck tar ett sådant medborgarskap? Hur ser kopplingen mellan aktivism och ett *grönt* medborgarskap ut?

4.2.1 Förståelsen kring ett *grönt* medborgarskap

Hartley Dean skriver i sin artikel, ”Green Citizenship”, att den moderna förståelsen av medborgarskap är starkt kopplad till utvecklingen av kapitalism. Dean understryker dock att förståelsen kring medborgarskapet också har påverkats av samtida händelser så

⁶⁹ Dobson, 2003, s.22-32.

som krig, migration och av sociala rörelser. Dean menar att det är viktigt att komma ihåg att medborgarskap är ett koncept som både kan påtvingas av den styrande eliten ovanifrån och erövrats av folket underifrån.⁷⁰

Dean beskriver en rad olika former av miljöinriktade förståelser av medborgarskap, dessa benämns under samlingsnamnet *gröna medborgarskap*. Dessa gröna teorier om medborgarskap har enligt Dean influerat den breda diskussionen om medborgarskap på framförallt tre områden. Först, har *environmental*⁷¹ rättigheter inkluderats i vår förståelse för vilka rättigheter som vårt medborgarskap medför. *Environmental* rättigheter så som rätten till rent vatten och en icke förorenad miljö har länge förståtts som sociala rättigheter som täcks inom vårt medborgarskap. Dean menar dock att dessa rättigheter måste förstås som *environmental* rättigheter och att det krävs en ny förståelse för vad som ingår i *environmental* rättigheter. Om vi accepterar att miljömässiga aspekter och begränsade naturresurser skapar gränser för ekonomisk tillväxt betyder det att vi inte längre kan se ekonomisk tillväxt som en lösning på social orättvisa. Istället måste vi omvärdera våra sociala rättigheter och upprätta nya *environmental* rättigheter. Social rättvisa kan ske endast via omfördelning av resurser och på bekostnad av privilegier.⁷²

För det andra menar Dean att den gröna teorin har höjt medvetandet kring globala miljöfrågor och att detta har hjälpt till att bredda förståelsen kring vilka möjligheter som finns i ett medborgarskap. Den generella förståelsen har påverkats på två sätt. Först har den påverkats av de globala och gränsöverskridande frågor som miljö- och klimatproblem skapar. För att kunna bemöta dessa problem krävs en global syn på vad som ska rymmas inom begreppet medborgarskap. För det andra skapar det en diskussion mellan det som kan förstås som den offentliga sfären och den privata sfären. Den gröna teorin omfamnar förståelsen av att det personliga är politiskt. Dessa två sätt sammanfattar Dean med hjälp av den gröna sloganen ”*think globally, act locally*”.⁷³

Slutligen har de gröna teorierna om medborgarskap gett liv åt debatten kring vilka skyldigheter som knyts till ett medborgarskap. De gröna medborgarskapen skiftar förståelsen om att medborgarskap bygger på rättigheter till att istället basera medborgar-

⁷⁰ Dean, Hartley 2001, ”Green Citizenship”, *Social Policy & Administration* Vol. 35, No. 5, s.490-491.

⁷¹ Den svenska översättningen miljö ger begreppet *Environmental* en knapphändig och ofullständig översättning, därav kommer ordet användas i sin engelska form.

⁷² Dean, 2001, s.491-492.

⁷³ Dean, 2001, s.491-494.

skapet på skyldigheter. Skyldigheterna riktar sig inte bara mot andra medborgare utan även till andra arter, miljön, klimatet och till nästkommande generationer. Men Dean konstatera att även om denna retorik om ett medborgarskap med utgångspunkt i skyldigheter i viss mån har påverkat politiken är den i stort sett begränsad till akademiska texter.⁷⁴

4.2.2 Det ekologiska medborgarskapet

En mycket central form av medborgarskap inom kategorin för de gröna medborgarskapen är det ekologiska medborgarskapet. Vad är då de centrala premisserna inom det ekologiska medborgarskapet? Hur förhåller sig det ekologiska medborgarskapet till civilsamhället och vilken koppling har det till aktivism?

Valencia Sáiz presenterar i sin artikel, "Globalisation, Cosmopolitanism and Ecological Citizenship", tre aspekter som skiljer det ekologiska medborgarskapet från traditionella medborgarskapsteorier.⁷⁵ Dessa tre aspekter bygger på de tre områden som Dean beskriver i kapitel 4.2.1. De bygger på kopplingen mellan medborgarskap och miljö- och klimatproblem, det tar sin utgångspunkt i att dessa problem är globala och att medborgarskapet också måste vara av denna karaktär. De bygger också på att medborgarskapet grundar sig i skyldigheter och ett kollektivt ansvar för att skapa ett hållbart samhälle samt att kärnan för detta aktiva medborgarskap ligger i civilsamhället. Valencia Sáizs användning av dessa tre utgångspunkter understryker och klargör att det är dessa tre aspekter som är de mest centrala i förståelsen kring det gröna medborgarskapet.⁷⁶

Det ekologiska medborgarskapets tre urskiljande aspekter grundar sig på Dobsons förståelse av ett globalt synsätt på medborgarskap samt hans förståelse av globalisering. De tre aspekterna påvisar en tydlig koppling till den korrelation om orsak och verkan som Dobson beskriver i kapitel 4.1.4. Dobson hävdar i sin bok, *Green Political*

⁷⁴ Dean, 2001, s.494.

⁷⁵ Angel, Valencia Sáiz, 2005, "Globalisation, Cosmopolitanism and Ecological Citizenship" *Environmental Politics*, Vol. 14, No. 2, s.163-164.

⁷⁶ Valencia Sáiz, 2005, s. 176.

Thought, att ekologism är en ideologi som inte kan reduceras till andra ideologier.⁷⁷ Ekologismen är en omvälvande ideologi som kritiserar de grunder som dagens samhälle är uppbyggt på, ekologismen ifrågasätter både dagens fokus på teknologisk utveckling och ekonomisk tillväxt.⁷⁸

För Dobson är frågan om rättvisa central för det ekologiska medborgarskapet. Detta baserar han på den asymmetriska förståelse som han hävdar att globaliseringen ger uttryck för. I denna asymmetriska förståelse av globalisering är omfördelning ett centralt politiskt medel. Det ekologiska fotavtrycket är ett mått för hur stor påverkan på sin omgivning varje person har rätt till. Grunden är att de som har ett för stort ekologiskt fotavtryck, de som konsumerar över sina ekologiska tillgångar, måste förminska sitt avtryck och leva mer hållbart så att andra kan leva väl. Alla har med grund i global rättvisa en skyldighet att inte överskrida måttet för individens ekologiska fotavtryck.⁷⁹

4.2.3 Det hållbara medborgarskapet

John Barry bygger sin förståelse av ett grönt medborgarskap, till skillnad från Dobson och Valencia Sàiz, på redan fungerande modeller av medborgarskap. Barrys medborgarskapsmodell som han väljer att kalla *ett hållbart medborgarskap* tar sin utgångspunkt i att praktisera ett hållbart medborgarskap i den republikanska traditionen och konceptet av medborgarskap. Barry beskriver i sitt kapitel, ”Resistance Is Fertile: From Environmental to Sustainability Citizenship” i antologin *Environmental Citizenship* att det är problematiskt att låta förståelsen kring ett grönt medborgarskap begränsas till miljödimensioner och miljöproblem.⁸⁰ Det hållbara medborgarskapet tar ett större omfång än endast den ekologiska hållbarheten och inkluderar social rättvisa, jämlikhet och mänskliga rättigheter. Det hållbara medborgarskapet kan därför ses som mer aktivt och utmanande än andra medborgarskap och kommer leda till så väl personliga livsstilsförändringar för medborgarna som offentliga politiska förändringar.⁸¹

⁷⁷ Valencia Sàiz, 2005, s.174.

⁷⁸ Andrew Dobson, *Green Political Thought*, 4th ed. Routledge, New York, 2007 s.53-62 samt s.189.

⁷⁹ Dobson, 2007 s.70-73 samt Valencia Sàiz, 2005, s.174.

⁸⁰ Barry, John, ”Resistance Is Fertile: From Environmental to Sustainability Citizenship” i *Environmental Citizenship*, Ed. Andrew Dobson & Derek Bell, MIT Press, Cambridge, 2006 s.21-24.

⁸¹ Barry i Dobson & Bell, 2006, s.24.

Den republikanska traditionen av medborgarskap bygger på dygdbaserade moraliska principer och förespråkar därmed också ett aktivt deltagande medborgarskap. Barry menar att med en version av dessa grundvärden som är anpassad till vår samtid finns det många utgångspunkter i den republikanska traditionen som är fruktbara för det gröna medborgarskapet (det gröna medborgarskapet som både Dean och Dobson påvisar är en aktiv och skyldighetsbaserad modell av medborgarskap). Många av de värden inom den republikanska traditionen så som engagemang och åtagande byggt på principskäl, solidaritet och ståndaktighet gentemot opposition kan återfinnas inom den gröna politiska aktivismen.⁸²

Ur ett republikanskt synsätt blir staten den mest centrala aktören för ett grönt medborgarskap. Barry tar upp en till synes kontroversiell metod som han benämner *compulsory sustainability service* (obligatorisk hållbarhets service) vilket skulle innebära att medborgare gör obetalt obligatoriskt arbete för staten med målet att skapa ett hållbart samhälle. En sådan statscentrerad, obligatorisk praktik skulle för många inom den gröna medborgarskapsteorin vara helt otänkbart, Dobson skulle t.ex. mest sannolikt ha mycket svårt att acceptera en så statscentrerad praktik. Barry propagerar dock inte för att obligatorisk hållbarhets service skulle vara den bästa praktiken men vill heller inte avslå dess potentiella möjligheter.⁸³ Barry menar att detta hållbarhetsarbete i stor utsträckning redan utförs i dagens samhälle men att det idag bygger på volontärarbete. Om en obligatorisk hållbarhets service skulle kunna rättfärdigas måste samhället vara jämlikt och servicen auktoriserad av en grön stat vars mål är att skapa ett hållbart samhälle.⁸⁴

Barry menar att en obligatorisk hållbarhets service också kan förstås som en skyldighet för den enskilda medborgaren. Denna skyldighet skulle vara att engagera sig i den politiska kampen emot underliggande strukturella orsaker till miljömässig nedbrytning och ställa sig bakom kampen för ett hållbart samhälle. Barry menar att ett hållbart medborgarskap är en form av ”*resistance citizenship*” (motståndsmborgarskap) som finns mitt i en ohållbar utveckling och som kräver ett hållbart samhälle. Denna praktik i civilsamhället av motståndsmborgare skulle, enligt Barry, kunna bidra till att skapa

⁸² Barry i Dobson & Bell, 2006, s. 25-27.

⁸³ Barry, i Dobson & Bell, 2006, s. 28-32.

⁸⁴ Barry, i Dobson & Bell, 2006, s. 30-31.

det jämlika och gröna samhälle ett statsbaserat hållbart medborgarskap kräver. Denna motståndskraftiga, aktiva och hållbara medborgare har inte bara en rätt att kräva förändring och en hållbar utveckling utan en skyldighet att göra det.

Utifrån en republikansk tradition har det tidigare varit viktigt att skilja mellan det offentliga och det privata. Barry menar att det inte längre går att göra en sådan distinktion då även den privata sfären och den praktik som sker i den privata sfären i dagens moderna samhälle är av politisk karaktär.⁸⁵ Ekologisk dygd är inget som kan exkluderas till den traditionellt sett politiska sfären, utan måste förstås som en praktisk dimension i den hållbara medborgarens vardagsliv. Barry menar att handlingarna som den ovanstående medborgaren gör kan förklaras som praktiken och levnadsvälen hos en miljöaktivist.

För Barry är de viktigaste slutsatserna att det gröna medborgarskapet kopplas till utvecklingen av grönare stater. I det hållbara medborgarskapet kan inte medborgare bli reducerade till röstberättigade skattebetalare.⁸⁶ Barry avslutar kapitlet i antologin med att påvisa vikten av aktivism, och då även uttryckt i sin mer progressiva form, i det hållbara medborgarskapet genom att skriva;

To exaggerate, in the struggle for more sustainable, just, and democratic societies, we need civil disobedience before obedience, and more than ever, we need critical citizens and not just law-abiding ones.⁸⁷

⁸⁵ Barry, i Dobson & Bell, 2006, s. 33-37.

⁸⁶ Barry, i Dobson & Bell, 2006, s. 39.

⁸⁷ Barry, i Dobson & Bell, 2006, s. 40.

5 Teori

Denna uppsats teoretiska position byggs på ett urval av de mest centrala frågeställningarna som belyses i den tidigare forskningen som presenteras i föregående kapitel; *Litteraturöversikt och tidigare forskning*. Analysen skapar ett teoretiskt ramverk för hur begreppet aktivism kan förstås i relation till global samhällsutveckling, medborgarskap och demokrati. Den teoretiska verktygslåda som detta teorikapitel skapar bygger på Haslangers konceptuella begreppsanvändning och kartlägger de mest betydande mönster och idéföreställningar som framträder ur den tidigare forskningen på fältet.

Teoribygget är ett urval av fem betydande fenomen inom den tidigare forskningen som utifrån uppsatsens frågeställning är de mest centrala för att skapa en operationell teori, med fokus på frågeställningarna; *Hur bör vi förstå aktivism för att skapa en progressiv begreppsanvändning som utvecklar aktivismens politiska aktörskap* samt *Hur ser kopplingen mellan aktivism och medborgarskap ut och kan begreppet aktivism få en mer progressiv funktion i samhället om dess relation till medborgarskapet klargörs?*

De fem aspekterna kan sammanfattas i 1) aktivism; ett mångtydigt samhällsfenomen och ett spänningsförhållande, 2) aktivismens två sätt att skapa förändring, 3) det privata som politiskt, 4) den globala aspekten på aktivism och 5) det gröna medborgarskapets lösningar. Syftet med teoribygget är att skapa en teoretisk verktygslåda med hjälp av vilken intervjustudien kommer att analyseras i kapitel 7, *Analys; aktivism för att förändra samhället och skapa ett aktivt medborgarskap*.

5.1 Aktivism; ett mångtydigt samhällsfenomen och ett spänningsförhållande

En viktig utgångspunkt för att försöka skapa en progressiv begreppsanvändning av aktivism är att identifiera det spänningsförhållande som den tidigare forskningen beskriver att aktivism antar i samhället. Bör aktivism förstås som utvecklande av demokratin och samhället eller är aktivisten en samhällsomstörtande sabotör? Det är viktigt att inte

knyta aktivism till någon av dessa tolkningar, då begreppet måste förbli föränderligt och rörligt. Aktivism bör tillåtas vara ett föränderligt begrepp och bör inte fixeras vid det rådande då det är ett mångtydigt samhällsfenom men utgångspunkt i att ifrågasätter existerande strukturer och normer.

Youngs artikel illustrerar att detta spänningsförhållande finns mellan den deliberativa demokraten och aktivisten i deras skilda syn på demokratiska processer. Denna spänning är ett förhållande mellan befrielse och ordning som är centralt för att förstå det moderna samhället och som också påvisar att aktivism är ett viktigt politiskt samhällsfenomen. Det går att tolka att den globala miljö- och rättviseaktivismen artikulerar en kris i det moderna samhället då den ifrågasätter normer och metoder i samhällets institutioner.⁸⁸

5.2 Aktivismens två sätt att skapa förändring

Med utgångspunkt i detta spänningsförhållande, kan två skilda sätt för aktivismen att skapa förändring identifieras i den föregående litteraturöversikten. Dessa två synsätt beskriver två olika syner på vad aktivism bör rikta sig emot.

Det första sättet kan beskrivas som en officiell metod för att skapa förändring i det rådande systemet genom att påverka och rikta sitt fokus mot officiella institutioner så som staten. Denna metod kan identifieras både på en global och på en nationell nivå. Aktivismens primära syfte inom denna metod är att förändra demokratiska processer och förhandla med både globala och nationella institutioner om de rådande sociala kontrakt som finns mellan civilsamhället och institutionerna. Aktivistens roll blir att utifrån påverka och förändra de ojämlika förutsättningarna som råder inuti de demokratiska processerna samt ifrågasätta och vara en kritisk röst mot de rådande normerna i den politiska praktiken. Aktivismen blir en möjlighet att kräva förändring och hållbar utveckling ifrån staten och de etablerade samhällsinstitutionerna.⁸⁹

⁸⁸ Wennerhag, 2008, s.8-10, s.30-33, Baker, 2002, s.937-940, samt Young, 2001, s.670-680.

⁸⁹ Wennerhag, 2010, s.39-42, Kaldor, 2003, s.19-23, s.141-143, Barry, i Dobson & Bell, 2006, s. 33-37, samt Young, 2001, s.680-687.

Det andra sättet som presenteras i översikten bygger på förmågan att påverka de sociala praktiker som finns inom civilsamhället både på global och nationell nivå. Det är genom att påverka och förändra samhällets normer och praktiker som den verkliga samhällsförändringen kan uppnås. På detta sätt fixeras inte aktivismen vid en statisk institution och kan förbli föränderlig och rörligt och på så sätt istället främja demokratiska processer underifrån. Aktivismen blir ett betydelsefullt medel eftersom det bygger på möjligheten att påverka människors tankemönster och praktik genom frivillighet och vilja istället för tvång.⁹⁰

5.3 Det privata som politiskt

Den ovanstående diskussionen mellan de två metoder som aktivismen kan anta, antingen den offentliga metoden som är bunden till institutioner eller den metod som förändrar sociala praktiker i civilsamhället, ger ljus åt frågan hur vi ska tolka vad som är politiskt. Den teoretiska utgångspunkten i denna uppsats kommer att ta sin grund i den syn, som väckts vid ett flertal tillfällen i litteraturöversikten, på vad som kan tolkas som politisk. Vad som är politiskt kan inte begränsas till nationalstatens politiska institutioner. Vad som sker i den privata sfären måste i dagens moderna samhälle tolkas som något av politisk karaktär, då våra vardagliga handlingar har globala och politiska implikationer. Miljö- och klimatfrågor och skyldigheter som kommer ur resurskedjor och orsak- och verkanssamband omöjliggör att fixera det politiska till endast den offentliga sfären. Den gröna teorin omfamnar förståelsen av att det personliga är politiskt. Vad som är politiskt måste tillåtas ses som både kulturella och sociala strukturer som verkar även i civilsamhället.⁹¹

⁹⁰ Baker, 2002, s.928-939, Wapner, 1995, s.329-339 samt Wennerhag, 2008, s.8.

⁹¹ Wennerhag, 2008, s.32-33, Wennerhag, 2010, s.27, Dobson, 2003, s.22-32, Dean, 2001, s.491-494 samt Barry, i Dobson & Bell, 2006, s.33-27.

5.4 Den globala aspekten på aktivism

En central utgångspunkt i detta teoribygge är frågan om vilken roll aktivism antar i en globaliserad värld. Den globala aspekten på aktivism möjliggör en fördjupad förståelse för aktivismens roll i samhällsutveckling och förståelsen av aktivism som ett politiskt aktörskap. Globaliseringen har skapat en ny global civil sfär, detta globala civilsamhälle utgör en ny och viktigt plattform för aktivism på global nivå. Aktivism i det globala civilsamhället utgör en möjlighet att skapa deltagande men det kräver ett aktivt medborgarskap för att individer och organisationer ska kunna få sina röster hörda på en global beslutsfattande nivå. Eftersom aktivismen har möjlighet att påverka det globala civilsamhället är aktivismen en viktig global politisk aktör.⁹²

I praktiken medför globaliseringen ojämlikhet och social orättvisa då globaliseringen är en asymmetrisk process som bygger på obalans och orättvisa. Globaliseringen försvarar orättvis distribuering av resurser och är ojämlik i fråga om möjligheten att delta och ha inflytande i den globala sfären samt att det saknas demokratisk representation. Aktivismens roll i det globala civilsamhället blir därför extra viktig då det skapar möjligheter att kräva global rättvisa och deltagandedemokrati.⁹³

5.5 Det gröna medborgarskapets lösningar

En teoretisk utgångspunkt i denna uppsats är tanken om ett aktivt medborgarskap. Samtliga forskare i litteraturöversikten förespråkar ett mer aktivt medborgarskap och det gröna medborgarskapet bygger på att medborgaren är aktiv.

Vilka utgångspunkter är grunden i ett grönt medborgarskap? Först och främst bygger de gröna medborgarskapen på tre grundpremiser. 1) Medborgarskapet tar sin utgångspunkt i klimat- och miljöproblematiken och ser att begränsade naturresurser skapar gränser för ekonomisk tillväxt. Det måste därför upprättas rättigheter som riktar sig

⁹² Kaldor, 2003, s.19-20, 141-143, samt Wapner, 1995, s.336-339.

⁹³ Wennerhag, 2010, s.39-44, samt Dobson, 2003, s.9-22.

mot miljö och klimat för att skapa social rättvisa.⁹⁴ 2) Eftersom miljö- och klimatfrågor är gränsöverskridande kräver denna problematik en global syn på medborgarskap. Dessa frågor kräver också, som tidigare påvisats i kapitel 5.3, *Det privata som politiskt*, att det personliga blir politiskt och att den privata sfären är en del av medborgarskapet.⁹⁵ 3) De gröna medborgarskapen bygger inte på rättigheter utan skyldigheter. Skyldigheterna utfår från en global förståelse av orsak och verkan och riktar sig utöver andra medborgare även mot andra arter, miljön, klimatet och till nästkommande generationer.⁹⁶

De två olika formerna av grönt medborgarskap (det ekologiska medborgarskapet och det hållbara medborgarskapet) presenterar två olika mer konkreta alternativ till hur samhället ska bli mer hållbart. Det ekologiska medborgarskapet ser användningen av ett ekologiskt fotavtryck som en metod för att skapa omfördelning och ett mer hållbart samhälle. De som konsumerar över sina ekologiska tillgångar, måste förminska sitt avtryck och leva mer hållbart så att andra kan leva väl. Alla har en skyldighet att inte överskrida måttet för sitt ekologiska fotavtryck.⁹⁷

I den hållbara medborgarskapsteorin diskuteras möjligheterna för att medborgarna ska utföra obligatorisk hållbarhets service. I denna metod blir staten den centrala aktören för ett grönt medborgarskap. Om en obligatorisk hållbarhets service skulle kunna rättfärdigas måste samhället vara jämlikt och servicen auktoriserad av en grön stat. Om staten inte uppfyller dessa krav kan denna hållbarhets service istället förstås som en skyldighet att engagera sig i den politiska miljökampen och aktivt arbeta för en grönare stat och ett hållbart samhälle.⁹⁸

⁹⁴ Dean, 2001, s.491-492.

⁹⁵ Dean, 2001, s.491-494.

⁹⁶ Dean, 2001, s.494.

⁹⁷ Dobson, 2007 s.70-73 samt Valencia Sàiz, 2005, s.174

⁹⁸ Barry, i Dobson & Bell, 2006, s. 30-31.

6 Intervjustudie; global miljö- och rättviseaktivister samtalar om aktivism och medborgarskap

I detta kapitel redovisas och analyseras de samtal som fördes under undersökningens tre fokusgruppsintervjuer. I fokusgruppsintervjuer sker datainsamling, redovisning och analys i en parallell samverkan därav presenteras analys och redovisning av intervjuerna som en integrerad process. Det primära syftet med intervjustudien är att besvara frågeställningen; *Hur ser global miljö- och rättviseaktivister på sin roll i samhällsutveckling och hur ser de på förhållandet mellan aktivism och medborgarskap?*

Det andra syftet med intervjustudien är att skapa en deskriptiv kartläggning av begreppsanvändningen av aktivism. Detta kapitel fyller ett operationellt syfte för att skapa förståelse kring hur begreppet aktivism förstås i de sammanhang där det används, alltså av aktivister. För att kunna skapa en progressiv användning av aktivism är det av största vikt att också förstå hur begreppet faktiskt används i verkligheten av de personer som är med och formar dess praktik. De tre fokusgruppsintervjuerna utgår ifrån en semi-strukturerad intervjuguide som delvis består av frågor och delvis av en associationsövning, se *Bilaga, Intervjuguide*.

Redovisningen och analysen av intervjuerna sker i detta kapitel i två steg. Först redovisas en kort analys av gruppdynamik, gruppkohesion och gruppens sammansättning. När man använder fokusgrupper som metod är det av vikt att göra en sådan reflektion för att skapa förståelse för att resultatet är bundet till dess kontext och speglas av gruppens dynamik och sammansättning. Den andra delen presenterar en innehållsanalys av diskussionerna i intervjuerna.⁹⁹

⁹⁹ Wibeck, 2000, s.94-97.

6.1 Gruppdynamik

Den första intervjun genomfördes på Jordens Vänners kansli, med individer som redan innan intervjun var en (aktivist)grupp. Wibeck menar att det både finns fördelar och nackdelar med att använda redan existerande grupper. I denna intervjustudie var det en stor fördelen att få inblick i en av de sociala kontexter där idéer formas och intervjustudien gynnades därför av att använda redan existerande grupper.¹⁰⁰ Jordens Vänner aktivisterna var mellan 29 och 49 år varav de tre äldsta var män och den yngsta var en kvinna. I denna intervjustudie kan det vara av betydelse att påtala informanternas ålder då det är avgörande för personernas referensramar. Den 29åriga kvinnan var endast med i intervjuns sista delmoment. En intresseväckande reflektion från hennes intåg i samtalet var att gruppdynamiken ändrades och diskussionen blev mer samtalslik. Kvinnan tog en medlande roll och samtalet gynnas av att hon i högre utsträckning än tidigare höll med övriga i samtalet och aktivt lyssnade, detta illustreras tydligt med flertalet *mmm:ande, jag håller med, och absolut*. Min roll som moderator i denna intervju speglades av att jag är ung kvinna i jämförelse med att de andra, som var med under hela intervjun, var medelålders män vilket skapade en distans mellan mig och gruppen. Denna distans upplevdes minska när den yngre kvinnan tillkom under intervjuns senare hälft. Stämningen i gruppen förhöll sig god under hela samtalet och informanterna kändes trygga i sin roll och delade med sig av personliga reflektioner och erfarenheter.

Den andra intervjun genomfördes i Greenpeace lokaler med en väl sammanfogad aktivistgrupp av kvinnor mellan 22 och 32 års ålder. Intervjustämningen var väldigt informell och öppen och tillät både personliga reflektioner och mycket skratt. Det som kan vara problematiskt i en sedan tidigare så nära grupp är att samtalet kan bli internt i den grad att det blir svårt att förstå för mig som utomstående moderator, men tack vare mina liknande referensramar så som ålder, kön och erfarenheter kändes jag mig snarare som en del av gruppen än en utomstående forskare. Det som blev min svårighet under samtalet var att hålla en bra balans mellan att få informanterna att hålla sig till det givna

¹⁰⁰ Wibeck, 2000, s.52-53.

ämnet men samtidigt ge dem möjlighet att glida i väg i intressanta och oftast skämtsamma sidospår utan att detta skulle störa gruppdynamiken.

Den tredje intervjun var med individer som dumpstrar. Jag har någon form av personlig koppling till samtliga informanter men de hade inte i samma utsträckning en personlig koppling till varandra. Intervjun skiljde sig på detta sätt från de andra intervjuerna då den inte utgick från en redan sammansatt grupp. Intervjun bestod av tre 26åriga män och en 23årig kvinna. Under intervjun var personliga reflektioner väldigt viktiga då informanterna inte hade en gemensam organisation att utgå ifrån, detta speglade intervjun. Stämningen var informell och välkomnande men situationen ovan för informanterna och det fanns en viss obekvämlig känsla då informanterna både befann sig i en sedan tidigare okänd rumslig miljö och i en grupp de tidigare inte varit i. Det var av denna anledning svårare att känna av vilka idéer och tankegångar som var enhetliga för gruppen och vilka som i större utsträckning gav uttryck för individernas enskilda åsikt. Min roll som moderator blev också mer framträdande och mitt deltagande mer närvarande för att få diskussionen att fortlöpa än vid de två andra intervjuerna.

6.2 Begreppet aktivism och dess betydelse

Intervjustudiens första del tar sin utgångspunkt i att försöka skapa empiriska belägg för att kartlägga en deskriptiv begrepps användning av ordet aktivism. Hur används begreppet ute i fält och vilka sociala praktiker inkluderas i begreppet. Syftet med denna deskriptiva kartläggning är att öka den konceptuella förståelse av begreppet aktivism genom att lära hur det används i praktiken.¹⁰¹

6.2.1 Samtal eller aktion – vad är aktivism?

För både aktivisterna i Jordens Vänner och för dumpstrarna är det samtalet som är en av de viktigaste delarna med att vara aktivist. Aktivismen tillåter ett idéburet samtal både

¹⁰¹ Haslanger, 2005, s.12, 17, samt 19-20.

mellan aktivister och mellan aktivister och allmänheten. I den allra första reflektionen om aktivism säger informant 2 i Jordan Vänner följande;

För min del handlar det mycket om att jag får chansen att ha vettiga samtal med människor som tänker. Mycket samtal, mycket diskussioner, mycket vända och vrida på saker som jag faktiskt tycker betyder något.

I intervjun med dumpstrarna var en viktig del att låta gruppen komma fram till om de ansåg att dumpstring överhuvudtaget kan anses vara aktivism eller inte. Informanterna kom till konsensus om att de inte kände sig som aktivister när de stod i själva containern men när de sedan pratade med andra om att de dumpstrade och varför de gjorde det så upplevde de ändå att handlingen, via samtalet, var av aktivistisk karaktär.

Informant 4, dumpstrare: Jag ser mig inte som aktivist men jag inser väl att jag är det. Jag trivs med den rollen men det är inte som att jag alltid identifierar mig som aktivist när jag står där och sorterar bananer.

Informant 3, dumpstrare: Men när jag dumpstrar, det är aktivism men det känns kanske inte som det just då. När jag pratar om att göra det och vad jag anser vara nyttan med att göra det, då ser jag nog att jag är mer aktivist än när jag gör det.

Informanterna har själva alla en miljömässig hållbarhetstanke bakom sin dumpstring och ser det som ett ställningstagande, även om de vissa dagar mest handlar om att få tag på gratis mat. Men informanterna menar ändå att dumpstringen inte alltid måste grunda sig i en politisk handling.

Informant 1, dumpstrare: jag har nog aldrig tänkt ordet, aktivist, att det är något jag blir när jag står där, men jag har ändå tänkt på att det är lite ett politiskt ställningstagande. Det krävs ju att man har vissa åsikter för att man ska dumpstra och ett visst miljötank om man inte bara dumpstrar för att få maten.

Ett ord som kom fram under diskussionen i dumpstringsintervjun var *vardagsaktivism*. Dumpstringen beskriv på så vis som aktivism som sker i civilsamhället och som är en del av en personlig vardagsrutin. Så här säger informant 1 om vardagsaktivism;

Jag tänker att det är någon form av ”vardags-aktivism” snarare, som när man köper eko-mjölk (...) Det blir ändå en ”vardagspåverkan” man gör.

Vardagsaktivismen illustrerar känslan av att informanterna själva inte anser sig göra något utanför det ordinära. I samtalet med andra uppstår något som formar den, enligt dumpstringsarna själva, vardagliga handlingen till att bli en form av aktivism.

När frågan om vad som ingår i aktivism diskuterades i intervjun med Jordens Vänner beskrevs en bred och inkluderande syn på vad som kan anses vara aktivism. Denna breda och inkluderade syn på aktivism beskrivs bra genom följande citat;

Informant 3, Jordan Vänner: Det kan väl egentligen ingå allt möjligt, det handlar om att försöka påverka andra, politiker och allmänheten, journalister och företag, på nått sätt... genom att gå ut på stan och synas, göra ett flygblad, anordna någon form av aktion, demonstration, skriva insändare, debattartiklar, kontakta politiker.

Intervjun med gruppen från Greenpeace hade en annan ingång till begreppet aktivism än de två andra fokusgrupperna. I Greenpeace finns en mycket stark inriktning på aktivism i form av aktion och handling i motsats till samtal som diskuteras i dumpstringsintervjun och i Jordens Vänner. Den tydliga uppdelningen som aktivisterna gör mellan vilka som benämns som aktivister och vilka som är volontärer illustrerar detta fokus på aktivism som handling.

Informant 3, Greenpeace: (...) vi i Greenpeace delar upp mellan aktivist och volontär (...) I Greenpeace tycker jag att vi känner att volontär är man när man är med och gör volontärsaker för Greenpeace och en aktivist är man när man är med på stora aktioner. Och ofta när det är civil olydnad inblandat.

Aktivismen har här en annan innebörd som både är mer radikal och mer exkluderande än hos de andra grupperna. Men civil olydnad kan inte vara vad som helt och inkluderar inte alla former av radikala aktioner. Informant 1 i Greenpeace förklarar vad hon anser ingår i civil olydnad:

Det ingår vissa saker i civil olydnad, det ska vara icke-våld, vi ska vara tydliga med vår identitet, vi ska ha ett syfte som är väl definierat och som har ett politiskt mål. Det finns krav inom den civila olydnaden. Vi var inne på det innan, när man tänder eld på en byggnad, de kanske är någon annan form av aktivism, men det är inte civil olydnad.

I intervjun med Greenpeace upplever informanterna till en början att aktivism måste inkludera civil olydnad för att kallas aktivism annars är det påverkansarbete som utförs

av volontärer. Men diskussionen svänger efter hand och två av intervjuens fyra deltagare anser att aktivism, framför allt när man talar om det utanför ramen för Greenpeace, inte alls måste vara civil olydnad utan kan vara en kombination av de två delarna. Så här säger informant 1 om aktivism innanför lagens ramar:

Ja men kan man inte vara aktivist utan att bryta mot lagen? – Det tänker jag att man kan. Man behöver inte alls begå civil olydnad för att vara aktivist. Man kan absolut vara aktivist utan att bryta mot lagen. Skillnaden med oss är att vi går innanför stängslet och gör olaga intrång, exempelvis. Men jag kan tycka att de är lika aktiva som står utanför stängslet och propagerar.

6.3 Aktivism i ett demokratiskt samhälle

Vilken roll har aktivism i ett demokratiskt samhälle? Hur förstår aktivisterna sin roll i samhällets utveckling och på vilket sätt förstår de aktivismen som ett politiskt aktörskap? Har aktivism en särskild roll i demokratiska processer? Denna andra del av intervjustudien försöker kartlägga om aktivister antar och beskriver en samstämmig roll för aktivism i ett demokratiskt samhälle och i så fall hur denna roll ser ut.

6.3.1 ”We are not here to be law breakers we are here to be law makers”

För aktivisterna i Jordens Vänner har aktivisten en tydlig roll i demokratiska processer, den beskrivs som *oljan i en motor*. Informanterna i intervjun med Jordens Vänner ser aktivism som en viktig del i demokratiska processer som oftast är långsamma och otillgängliga. Aktivismen fyller de luckor som uppstår i den grovhuggna demokratiska processen och aktivismen får en roll att driva sakfrågor inom politiken framåt. På så sätt kan aktivisterna ligga i framkant och jobba för att lyfta specifika frågor som inte får tillräckligt med plats på agendan.

Informant 2, Jordan Vänner: Den demokratiska processen är kanske klumpig i vissa avseenden. Att vi går till val vart fjärde är t.ex. det är ju en rätt grovhuggen mekanism. Den demokratiska processen måste i viss mån vara klumpig. (...) Men den demokrati vi har idag är ändå gjord för att vi ska ta stora sjök samtidigt och klumpa

ihop frågor till partilinjer och där har ju aktivismen en väldigt stor roll att fylla i luckorna och faktiskt driva saker åt olika håll.

Informant 2, Jordens Vänner: Motorn i idéarbetet ligger inom aktivismen. Det är vi som får ligga i framkant, för att vi helt enkelt kan det, (...)

Även aktivisterna i Greenpeace hävdar att aktivismen har en betydelsefull roll i en demokrati. När informanterna i gruppen pratar om aktivismens roll i demokrati tar de upp några historiska exempel som illustrerar hur de anser att aktivismens roll tar sitt uttryck. Informant 4 i Greenpeace svarar på frågan *vilken roll har aktivism i ett demokratiskt samhälle*;

En väldigt viktig roll. För att föra lagstiftandet framåt. Man kan ta det klassiska exemplet Rosa Parks. Att hon vägrade sätta sig längst bak i bussen, oberoende vad hon hade för skäl, så lyckades hon ändra lagstiftningen.

Exemplet påvisar den mest centrala delen av diskussionen om aktivismens roll i demokrati som förs i intervjun med Greenpeace, nämligen möjligheten att föra lagstiftandet framåt. Ett annat klassiskt exempel som tas upp av informant 3 är Suffragetternas kamp för kvinnors rättigheter;

Det finns ett jätte bra citat som de säger där de sa: *we are not here to be law breakers we are here to be law makers*. Jag känner att jag kan relatera till det rätt mycket.

Informant 3, Greenpeace: Det var bara män som satt i regeringen och stiftade lagar så om ingen utifrån hade drivit på för att förändra de lagarna hade det kanske varit likadant idag.

Ovanstående två citat illustrerar tre viktiga aspekter av aktivismens roll i demokrati. För det första påvisar det aktivismens möjlighet att skapa förändring med att arbeta för att förändra lagarna genom att ifrågasätta de rådande normerna. För det andra påvisar det att även om aktivism ibland kan röra sig i gränslandet mellan vad som är lagligt eller olagligt är aktionen alltid ett medel för att nå ett större mål, som att förändra lagarna och ifrågasätta vem det är som är lagstiftare. Målet är alltså inte att vara *law breakers* utan *law makers*. Slutligen illustrerar de två citaten också att aktivismen arbetar utifrån och in. Aktivismen påverkar de interna demokratiska processerna genom att vara en stark och ofta högljudd kraft utifrån.

I samtliga tre fokusgruppsintervjuer påvisas vikten av aktivism i ett samhälle. Aktivism ses av informanterna som en grundpelare i demokrati, följande två citat kan illustrerar detta:

Informant 1, dumpstrare: Det beror också på hur man definierar aktivism, att människor gör saker som de tycker är viktiga är ju en grundbult i demokratin. Att man vill göra något och förändra något och att man ska få göra det. Det är ju allt demokratin bygger på att man ska få säga sin åsikt och kunna påverka samhället och då krävs det väl någon form av aktivism.

Informant 3, Greenpeace: Men om man tänker på kvinnors rättigheter och HBTQ-rättigheter (så märker man) att aktivism har varit med för att driva samhället framåt. Samhället ändrar sig hela tiden och då gäller det att lagarna hänger med på det. Det är inte alltid politikerna sätter sig in i det och har koll på varenda vrå i lagboken och då är det ju bra att folk kan påminna dem lite och styra dem lite. Det är väl det som är demokrati, att folket får vara med och bestämma, och aktivism är ju bara folk som uttrycker vad dem vill.

Som avslutande citat i denna del kommer en av aktivisterna i Greenpeace interaktion med en polis få påvisa att det inte bara är aktivisterna själva som anser sin roll i samhället som viktig, utan att de också bemöts av denna åsikt ifrån personer som arbetar inom det demokratiska systemet. För att förstå citatet i sitt sammanhang har samtalet tidigare handlat om att det är en bra indikator på en fungerande demokrati när folk vågar vara aktivister och när aktivister blir behandlade på ett bra sätt av både polis och rättsväsendet.

Informant 3, Greenpeace: Det var en polis som satt i baksätet med mig när de körde mig till polisstationen och var jättesocial. Och hon sa citat; *om inte ni hade funnits hade inte samhället gått framåt.*

6.3.2 Allmänhetens möjlighet att påverka

Gentemot vad bör aktivism rikta sig emot? Utgångspunkten för samtliga fokusgrupper är att aktivismens primära mål är att rikta sig mot beslutsfattare. Det är genom att skapa politiska medel och opinion som aktivismen ger störst möjlighet att förändra. Detta illustreras i följande citat från informant 1 i Greenpeace:

Det som behövs är politiska medel. Då måste man vinna opinion, man måste få politiker att fatta vettiga beslut.

I samtliga intervjuer fanns det en enighet kring att aktivism på något sätt även bör rikta sig gentemot allmänheten/civilsamhället. Både informanterna från Greenpeace och Jordens Vänner identifierar att aktivismen kan genom att ändra praktiken och normer i civilsamhället skapa förutsättningar för att genomföra hållbara förändringar även på politik nivå.

Informant 2, Greenpeace: Ja man riktar sig mot politikerna och att de ska ändra beslut, men man riktar det också mot allmänheten för att få dem informerade och kanske ändra vad de tycker och tänker.

Informant 3, Greenpeace: Då kanske det också i förlängningen är politiskt menat eftersom allmänheten blir ett vapen eller en motivation för politikerna.

Informant 3, Jordens Vänner: Om vi inte har allmänhetens stöd så är det svårt att driva igenom saker. Om man ligger i framkanten så gäller det att göra fler folk medvetna om det här och när medvetandet ökar så börjar politikern också reagera och engagera sig i det.

Som det sista citatet påvisar är allmänhetens stöd en primär faktor för möjligheten att förändra. För att kunna skapa förändring i civilsamhällets praktik krävs medel, och ett viktigt verktyg för aktivisten är förtroende. Följande citat från informant 2 i Jordens Vänner påvisar detta:

Sen är det ju också så att Jordens Vänner inte skulle kunna åstadkomma någonting om vi tappade förtroendet. Vi är ju beroende av att ha förtroende och att ha någon form av grundstöd från befolkningen i allmänhet. Annars skulle vår genomslagskraft vara obefintlig. Vi har ju inga tvångsmedel eller resurser som vi skulle kunna ta till annars. Det enda tvångsmedlet vi har är att vi kan få ihop en massa människor som sätter sig på fel ställe, eller som går i ett demonstrationståg. (...) Förtroendet är det enda kapital vi har att förvalta, egentligen, när det gäller att förändra något i praktiken.

Intresseväckande i diskussionen om vad aktivismen bör rikta sig mot, är att allmänheten i detta avseende inte bara ses som medborgare som har möjlighet att påverka politiker

utan också konsumenter som kan påverka företag. Företag går att påverka både genom politiska beslut men också genom att direkt påverka de som företagen är beroende av, nämligen konsumenten. Inom Greenpeace är detta en viktig metod.

Informant 1, Greenpeace: (...) man riktar sig mot politiker för att de ska ändra lagarna så att företagen måste ändra sig utefter det.

Informant 4, Greenpeace: Man kan samtidigt ta vår Detox-kampanj som riktar sig mot olika klädföretag, som H&M. De ändrade inte sina riktlinjer för att politikerna sa till dem utan för att vi påverkade deras konsumenter.

6.4 Medborgarskap och aktivism

Hur ser miljö- och rättviseaktivister på medborgarskapets koppling till aktivism? Vad anser informanterna i intervjustudien ingår i begreppet en god medborgare och hur skiljer detta sig ifrån (eller vilka likheter finns det med) ett aktivt medborgarskap? Hur tar ett världsmedborgarskap sig uttryck och vilka skyldigheter i civilsamhällets praktik medför detta globala perspektiv? Denna tredje och sista del fokuserar på medborgarens roll i samhället. Analysen utgår ifrån den associationsövning som utgjorde intervjuernas fjärde och sista delmoment.

6.4.1 Den goda är ”lätt och lagom”, den aktiva är kritisk

Både i intervjun med Jordens Vänner och i intervjun med Greenpeace finns det två skilda uppfattningar om hur man tolkar innebörden av att vara en god medborgare. I dumpstringsintervjun är det enhetlig den första av dessa två riktningar som finns representerad. Den första riktningen har en positiv karaktär och beskriver den goda medborgaren som en upplyst och ansvarstagande medborgare med civilkurage som kämpar för andras rättigheter och ser samhället ur ett helhetsperspektiv. Följande fem citat illustrerar denna bild av den goda medborgaren;

Informant 3, dumpstrare: (...) en god medborgare är en upplyst medborgare.

Informant 1, dumpstrare: (...) någon som tänker på någon mer än sig själv. Någon som kanske inte bara röstar efter sin egen plånbok utan som ser till samhället i helhet.

Informant 4, Greenpeace: En person med civilkurage som ingriper när den ser att något är fel.

Informant 2, Greenpeace: En medborgare som står upp för andra (...). En som kämpar för andras rättigheter.

Informant 4, Jordens Vänner: Någon som är engagerad i sitt samhälle och i sin värld, eller hela världen till och med. Som försöker ta ansvar för mer än sig själv.

Det andra synsättet är en motsats till detta och diskuteras en syn på den goda medborgaren som en försynt varelse som följer strömmen. Den goda medborgaren som inte säger emot eller är till besvär. Detta är en medborgare som i aktivistens öga inte skulle framstå som positiv för samhällsutvecklingen.

Informant 2, Jordens Vänner: (...) en god medborgare kan också användas som ett begrepp för någon som inte rör om i grytan så mycket. Du är en god medborgare, du är en teamplayer, du gör som alla andra gör. Det finns ju den dåliga, eller det vi skulle säga är den dåliga tolkningen.

Informant 1, Jordens Vänner: Det låter lite mesigt faktiskt.

Informant 1, Jordens Vänner: En käftig medborgare skulle jag hellre ha.

Hur menar då representanterna från Jordens Vänner att en *käftig* medborgare är och vilken roll tar denna medborgare i samhället?

Informant 3, Jordens Vänner: Den som kan säga ifrån när det behövs, om demokratin inte funkar som den ska.

Informant 2, Jordens Vänner: Det kan vara allt från det stora till det lilla. Att man ställer sig i vägen för maskiner, eller bråkar med politiker på nationell nivå till att man ger ett leende till den man möter på gatan. Allt är att bidra till samhället i det stora hela.

I Greenpeace menar informanten som tar upp den mer negativa synen på en god medborgare att det är en lite sorglig syn på vad som kan beskrivas som en god medborgare. Informanten menar att detta snarare är en syn på vad en god medborgare idag representerar än en syn på vad en god medborgare borde vara. Informanten uppskattar hellre den positiva tolkning som presenterades i den första tolkningen av en god medborgare.

Informant 1, Greenpeace: Nu tänker jag att min första tanke är sorglig. För jag tänkte att en god medborgare inte har civillurars och inte säger ifrån utan bara låter saker gå. En god medborgare är kanske den som ser att saker händer men vill inte vara till besvär, skulle absolut inte vara aktivist för då ställer man ju till problem. Samtidigt nu när ni säger era förklaringar så är ju det mycket vettigare. Jag ändrar mig helt enkelt.

Informant 3, Greenpeace: Du kanske tänker på bilder av en god medborgare medan vi kanske mer tänker de vi tycker borde vara en god medborgare.

Informant 1, Greenpeace: Jag tänkte kanske på bilden av en god medborgare. (...) Lite lätt och lagom.

Denna tudelande syn illustrerar att det finns en skillnad mellan hur aktivisterna i intervjustudien ser på idealbilden av en god medborgare och den syn av en god medborgare som de känner idag finns i samhället. Både citaten från Jordens Vänner och Greenpeace påvisar att de inte är nöjda med att den goda medborgaren kan förstås som en passiv och mekanisk medborgare, informanterna i Jordens Vänner ser hellre att medborgaren är *käftig*. Denna syn blir ännu tydligare när grupperna diskuterar vad ett aktivt medborgarskap innebär. Det aktiva medborgarskapet ses av informanterna i samtliga fokusgrupperna som något positivt.

Informant 1, Jordens Vänner: Lite intressant med det här med en aktiv medborgare, en god medborgare det låter inte väldigt positivt, men en aktiv medborgare det är ju neutralt men det känns ändå mer positivt.

Informant 4, Jordens Vänner: ja det känns ju, som du säger, väldigt positivt. Att vara en aktiv medborgare är att vara engagerad och mer än en god medborgare.

Den aktiva medborgaren har en medvetenhet i sina beslut både i demokratiska processer som vid röstning men också i praktiken i civilsamhället t.ex. genom det sätt medborga-

ren konsumerar. Den aktiva medborgaren är del av samhällets utveckling och försöker skapa det samhälle hen vill ha.

Informant 1, Greenpeace: Den bilden som ni målade upp av den goda medborgaren är egentligen en aktiv medborgare. Att man (...) tar aktiva beslut i saker och att man aktivt försöker skapa det samhälle som man vill ha.

Informant 3, Greenpeace: Folk som säger: ”*ja men jag är inte intresserad av politik*” då är man bara en robot i samhället och det är motsatsen till ett aktivt medborgarskap och jag tycker det är något väldigt negativt. (...) om alla skulle ha varit aktiva medborgare så tänker alla på vad de gör, vad de konsumerar och vad de röstar. Och om det då är en god aktiv medborgare så är det någon som tänker på andra också.

Inom det aktiva medborgarskapet finns det skyldigheter för medborgaren. Informanterna i dumpstringsintervjun menar att det är viktigt för medborgaren att vara informerad och att en aktiv medborgare har en skyldighet att göra sig medveten om de diskussioner som finns i samhället.

Informant 4, dumpstrare: Man har en skyldighet som medborgare att följa med i någon form av samhällsdebatt.

Informant 1, dumpstrare: Man har en skyldighet att inte aktivt göra saker som är dåligt för samhället. (...) Man har en skyldighet att tänka lite kritiskt.

6.4.2 Resurser och orsakssamband; världsmedborgarens skyldighet

Vad krävs av en världsmedborgare och hur uppnås global rättvisa? De tre fokusgrupperna diskuterar resurser, produktionskedjor, konsumtion och tillväxt.

Informanterna i Greenpeace hävdar att dagens resursfördelning är motsatsen till vad som kan beskrivas som global rättvisa. Omfördelning av resurser blir på så vis en grundförutsättning för att skapa global rättvisa. Västvärlden måste enligt informanterna förändra sin syn på levnadsstandard och inse att så som vi lever nu inte är kompatibelt med jordens förutsättningar.

Informant 4, Greenpeace: Jag tänker mycket på naturresursflöden och att vi i väst konsumerar andras naturresurser och hur det inte är global rättvisa utan motsatsen i

allra högsta grad. Att 20 % av jordens befolkning använder 80 % av resurserna. Det är inte rättvist. Eller att vi dumpar vårt avfall i andra länder, det är raka motsatsen.

Informant 4, Greenpeace: Vi i väst måste sänka vår levnadsstandard så att de kan höja sin. Man kan inte neka någon att höja sin levnadsstandard, det är självklart att de vill höja sin levnadsstandard till vår men om alla gör det så kommer det bli ännu mer ohållbart, livet på den här planeten. Så vi måste sänka vår nivå avsevärt också. För att få någon slags rättvisa.

I samtalet med Jordens Vänner diskuterades också omfördelning av resurser. Informant 1, i Jordens Vänner, hävdar att en omfördelning om ens av några få procent, skulle ge stora möjligheter för att skapa global rättvisa. Informant 2 diskuterar att världen kanske skulle behöva nya mått av vad som är eftersträvansvärt för att kunna möjliggöra en omfördelning.

Informant 1, Jordens Vänner: Men om man skulle kunna göra 1 % av världsbefolkningen missnöjda genom att ta ifrån dem deras medel, så skulle man komma en väldigt bra bit på vägen av omfördelning.

Informant 2, Jordens Vänner: Man kan ju också göra det genom att öppna ögonen på oss som har ett materiellt överflöd för att det finns andra värden. Att peka på just de här att vi konsumerar väldigt mycket mer än vad vi gjorde för 20 år sedan men vi har inte i genomsnitt blivit lyckligare än vad vi har för 20 år sedan.

Medvetenhet är en grundsten i att vara en god världsmedborgare. Att förstå orsakssamband mellan våra handlingar och det som sker i andra delar av världen genom produktionskedjor är grunden för att kunna vara en globalt medveten medborgare. Följande två citat från dumpstringsintervjun och intervjun med Greenpeace aktivister illustrerar denna syn:

Informant 1, dumpstrare: Jag tänker på det som vi sa om en god medborgare att det handlar om att man ska vara medveten om att det finns en orsakskedja i världen. Nu rasade det ihop ett jättestort hur i Bangladesh där satt det jättemånga människor under riktigt dåliga förhållanden därför att de behöver pressa ner priserna för att jag ska kunna köpa en tröja i Sverige. Jag tänker att en god världsmedborgare... idealbilden skulle vara att man var medveten om de här kedjorna. För det jag gör här påverkar

det som sker där och det dem gör där påverkar mig och vem det är som drar fördel av det.

Informant 1, Greenpeace: jag tänker att det (att vara världsmedborgare) skulle handla om att man skulle ta ansvar för en hel produktionskedja. Skulle man se sig själv som en global medborgare ihop med global rättvisa kanske man faktiskt skulle börja bry sig om att kläderna, som vi har på oss här, faktiskt förgiftar ställen i Bangladesh. För det är inte någonstans långt borta utan då är det ens medborgare.

Konsumtion är ett av de mest påtagliga miljöproblemen som identifieras i samtliga fokusgrupper. Konsumtion utan medvetenhet eller begränsning är enligt grupperna ett av samhällets stora problem både när det gäller utsläpp av växthusgaser och när det kommer till globala rättvisefrågor.

Informant 4, Greenpeace: Om vi någon gång ska nå den här ”inga utsläppsgränsen” måste vi också sluta konsumera andras resurser. Vi har bara förflyttat våra utsläpp till andra länder istället. I text ser det ut som att vi har minskat våra utsläpp men de har vi inte, de har istället ökat. Om vi kollar på det vi konsumerar kommer ifrån och hur det har transporterats hit.

I dumpstringsintervjun diskuteras också produktion och den överproduktion som dumpstarna möts av när de dumpstrar.

Informant 4, dumpstrare: Relaterat till dumpstring så inser man ju även som oinsatt i mat och export och allt annat att det är ohållbart att dessa mängder slängs. (...) Om man då ska börja prata om hållbart så är det inte hållbart helt enkelt. Det är väl den tanken man får när man står där och det är den tanken som ens samtal sen utgår ifrån när man pratar om dumpstring.

Informant 4, dumpstrare: Att mat produceras bara för att fylla ut en hylla i butiken och sen slängs. Det är bara produktion för produktionens skull.

För att världsmedborgaren ska kunna ta sitt ansvar och för att den goda medborgaren ska kunna göra rätt val finns det inom fokusgrupperna också en inställning i att samhällets struktur måste förändras. En alltför ensidig inställning på ökad tillväxt och en alltför kortsiktig framtidssyn gör det svårt för medborgarna att se jorden och resursernas begränsningar.

Informant 1, dumpstrare: Jag ska ha rätten att kunna välja, ja ska kunna välja det här. Om jag vill köpa en TV så ska jag kunna ha det, även om det krävs ett sms-lån. Det finns aldrig några begränsningar. (...) Vi ser inte att det faktiskt finns begränsningar i världen och vi ser inte att det finns konsekvenser, att det kanske inte alltid är det bästa (att köpa t.ex. en TV).

Både informanterna i fokusgruppen från Greenpeace och från Jordens Vänner ifrågasätter om tillväxt ens är en möjlighet.

Informant 4, Greenpeace: Tillväxt är inte kompatibelt med jorden.

Informant 3, Jordens Vänner: (...) man ju senare börjar fundera på om det ens är möjligt med tillväxt, så som vi definierar tillväxt traditionellt. Det är det förmodligen inte. Det har ju i alla fall vi inom miljörelsen insett. Men kanske inte så många ut-
anför, än så länge.

Att samhället är alltför inriktat på kortsiktiga lösningar och kortsiktig vinning är något som identifieras som ett problem både i intervjun med Greenpeace och i dumpstringsintervjun. Följande citat från informant 1 i dumpstringsintervjun sammanfattar denna inställning på ett bra sätt:

Jag har läst lite ekonomi och de säger att kortsiktigt är ett till fem år och långsiktigt är 10 år. Det är något fel här! Långsiktigt borde inte vara 10 år det borde vara 200 år, eller i alla fall 100 år. Nu säljer vi det här brödet och tjänar massa pengar nu, men vad får det för konsekvenser och hur hållbart är det? Det är där det brister.

Informant 1 i intervjun med Greenpeace menar att vi behöver andra samhällsmodeller som inte bygger på tillväxt och som tar hänsyn till jordens begränsningar, hon säger att:

Jag tänker på andra samhällssystem, där tillväxt inte ska vara målet. Kretsloppstänkande samhällen. Med cirkulära ekonomiska system. Att vi använder de resurserna vi har på ett smart sätt. Att vi återanvänder och förflyttar istället för bara slänger.

7 Analys; aktivism för att förändra samhället och skapa ett aktivt medborgarskap

I samtalen med informanterna i intervjustudien framkommer en rad intressanta förståelser av innebörden av aktivism och medborgarskap både utifrån en global och en lokal kontext. Informanternas fria samtal, djupa förståelse och engagemang i frågorna ger ett material vari många delar är intressanta att analysera med hjälp av uppsatsens teoretiska verktyg.

Syftet med denna analys är att besvara uppsatsens operationella frågeställningar och att skapa en progressiv begreppsanvändning av aktivism. Målet med den progressiva begreppsanvändningen är att ge begreppet en framåtsträvande funktion där begreppet ska kunna användas för att förbättra eller förändra samhället. Analysen kommer även diskutera uppsatsens övergripande problemformulering och syfte.

7.1 Analytiska slutsatser

De instrument som analysen arbetar ifrån, utöver Haslangers progressiva begreppsanvändning, är de teoretiska verktyg som byggdes upp i kapitel 5, *Teori*. Med hjälp av denna teoretiska verktygslåda kommer resultaten från intervjustudien att analyseras för att uppnå analysens syfte.

7.1.1 Aktivism ett rörligt och mångtydigt begrepp

I intervjustudien påvisas att det finns en uppdelning mellan fokusgruppernas sätt att se aktivism som ett samtal och att se aktivismen som direkt knuten till en aktion. Denna uppdelning speglar synen på aktivism som ett rörligt och mångfasetterat begrepp som inbegriper en rad olika samhällsfenomen. Om aktivism kan tolkas som ett samtal är det omöjligt att fixera aktivismen till det som nu är rådande, då ett samtal är beroende av dess kontext och påverkas av dess samtid. Dumpstring beskrivs av informanterna i

dumpstringsintervjun som en form av aktivism genom det samtal som aktionen skapar. Dumpstring är ett exempel på hur global miljö- och rättviseaktivismen artikulerar en kris i det moderna samhället. Dumpstring påvisar ett reellt samhällsproblem och ifrågasätter både rådande normer och de metoder som idag finns i samhället för att hantera resurser.

För aktivisterna i Greenpeace är aktivism mycket starkt förknippat med civil olydnad och en direkt aktion. Civil olydnad illustrerar på ett mycket målande sätt det spänningsförhållande mellan befrielse och ordning som finns i det moderna samhället. Aktivismens utgångspunkt i att belysa ett samhällsproblem, förmedla ett budskap och påverka samhällets riktning påvisar att aktivism är ett viktigt politiskt samhällsfenomen och att aktivister bär på ett reellt politiskt aktörskap.

7.1.2 Hur påverkar och förändrar aktivism det demokratiska samhället?

För aktivisterna i denna intervjustudie är aktivism en grundbult i ett demokratiskt samhälle. Aktivism driver samhället framåt genom att erbjuda en möjlighet för individer att vara med påverka och förändra.

För aktivisterna i intervjustudien är aktivismen framförallt en metod för att påverka officiella institutioner och en möjlighet att förändra de demokratiska processerna i staten. Aktivismens roll i demokratiska processer är att ligga i framkant och lyfta sakfrågor i en annars allt för grovhuggen process. Aktivismen är en kritisk röst mot den rådande politiska praktiken, enligt det som väcks i analysen av intervjustudien, ur speciellt tre avseenden. Först har aktivismen en viktig roll i att föra lagstiftningen framåt genom att ifrågasätta och belysa samhällets rådande strukturer och normer. Genom att t.ex. bryta mot lagen och använda civil olydnad som medel för att påvisa brister i den rådande normen (och i lagen) möjliggör aktivismen målet att förändra lagarna och ifrågasätta vem det är som är lagstiftare i samhället. För det andra är aktivism som riktar sig mot allmänheten ett vapen för att påverka politiska beslut genom att uppmärksamma frågor och skapa opinion. Slutligen blir aktivismen på detta sätt en möjlighet, genom att skapa press utifrån, att ändra ojämlika förutsättningar i de rådande demokratiska systemen.

I intervjustudien identifieras också en metod för aktivism att skapa förändring genom att ändra sociala praktiker i civilsamhället. I intervjun med Jordens Vänner upp-

märksammas vikten av förtroende från allmänheten för att skapa förändring. Eftersom aktivismen inte har några tvångsmedel utan bygger på att skapa förändring i allmänhetens medvetande, kan aktivismen påverka den faktiska praktiken i civilsamhället och på detta sätt främja demokratiska processer underifrån. Greenpeace Detox-kampanj illustrerar ett bra exempel där civilsamhällets praktik, eller rädsla för förändring i civilsamhällets praktik, har gjort att företag har förändrat sin praxis.

De två olika metoderna för aktivism att skapa förändring som beskrivs i teorikapitlet har båda använts av aktivisterna i intervjustudien. Till skillnad från vad som kan uppfattas i teorin och den tidigare forskningen, (specifikt syftat till Bakers kritik mot det globala civilsamhällets fixering vid institutioner och rättigheter¹⁰²) finns det i intervjustudien inga tendenser på att dessa metoder skulle skapa hinder för varandra eller vara svåra att kombinera. Det finns i intervjustudien ingenting som talar för att informanterna skulle se någon problematik med rättighetsdiskursen eller att denna diskurs måste tolkas som något statiskt bundet till institutioner och utgör därför ingen motsättning till en rörlig förståelse av aktivism.

7.1.3 Det aktiva medborgarskapet där det privata blir politiskt

I intervjustudien ifrågasätts den goda medborgaren. Aktivisterna är inte alls säkra på att den goda medborgaren måste vara en medborgare som är med och aktivt skapar ett mer hållbart och förbättrat samhälle. Det andra synsättet av den goda medborgaren som presenteras i intervjustudien skulle kunna representera motsatsen till en aktiv medborgare. En medborgare som *bara låter saker gå*, som inte *stället till problem* eller *rör om i grytan*. Denna bild av en medborgare illustrerar också en medborgare som ser sitt medborgarskap knutet till det offentliga och som i det privata *inte vill vara till besvär*. Denna medborgare är *inte intresserad av politik* och blir därför *bara en robot i samhället*.

För aktivisterna i intervjustudien är den aktiva medborgaren alltigenom ett positivt begrepp. I frågan om den aktiva medborgaren påvisas en stark korrelation mellan den (officiella) konceptuella förståelsen som presenteras i den tidigare forskningen och den (operationella) deskriptiva förståelsen som framkommer i intervjustudien. Ett aktivt

¹⁰² Baker, 2002, s.937 -940.

medborgarskap är en utgångspunkt för att skapa ett mer inkluderande samhälle och en hållbar samhällsutveckling.

I intervjustudien finns tydliga tecken på att det privata bör förstås som något politiskt. Ett talande exempel är diskussionen om *vardagsaktivism* som förs i dumpstringsintervjun. Att handlingar i vardagen kan vara aktivism tyder på att vardagen och den privata sfären också är en plats för politiskt aktörskap. En annan tydlig indikator på att det privata bör förstås som politiskt är synen på medborgaren som aktiv och globalt medveten konsument. Konsumenten har en skyldighet att ta ansvar för den globala produktionskedjan och att vara medveten om de samband av orsak och verkan som denna kedja skapar, detta illustreras tydligt i de två första citaten i kapitel 6.4.2 *Resurser och orsakssamband; världsmedborgarens skyldigheter*.

7.1.4 En samhällsutveckling mot ett grönt medborgarskap?

Skulle den syn på vad som är ett eftersträvansvärt medborgarskap som framträder i intervjustudien kunna beskrivas som ett grönt medborgarskap? Det gröna medborgarskapet förespråkar ett aktivt medborgarskap som ser det privata som politiskt, att dessa två premisser finns uttryckta i intervjustudien befasts i föregående stycke. Den aktiva medborgaren beskrivs i intervjustudien också som en individ som tänker på andra, något som i den gröna medborgarskapsteorin ses som en skyldighet. I den gröna medborgarskapsteorin riktar sig skyldigheterna även mot miljön och nästkommande generation. Denna inställning kan även hittas i intervjustudien då frågan om vikten av ett långsiktigt perspektiv diskuteras av så väl dumpstrarna som av aktivisterna i Greenpeace.

Synen på världsmedborgaren som beskrivs i intervjustudien påvisar att informanterna inte binder synen på medborgaren till nationalstaten utan ser vikten av att förstå medborgarskapet även i en global kontext. Den förståelse som informanterna visar kring frågan om den ojämlika och orättvisa globala fördelningen av resurser påvisar också att det globala perspektivet är centralt för deras förståelse av samhället. Frågan kring omfördelning och de orsakssamband som globala produktionskedjor skapar, diskuteras i samtliga fokusgrupper. Det gröna medborgarskapet tar sin utgångspunkt både i omfördelning av resurser och i vikten av att se medborgarskap som något globalt. Centralt för det gröna medborgarskapet är också att det finns gränser för ekonomisk tillväxt, vilket mycket tydligt även är en utgångspunkt för informanterna i intervjustudien. Utifrån

dessa belysta likheter kan följande slutsats dras; synen på medborgarskap som framträder i intervjustudien kan beskriva som ett grönt medborgarskap och den gröna medborgarskapsteorin skulle utifrån informanternas syn på medborgarskap framstå som samhällsutvecklande.

I den gröna medborgarskapsteorin får aktivismen en progressiv funktion. I det hållbara medborgarskapet beskrivs en skyldighet för den hållbara medborgaren att kämpa för en grönare stat så att denna grönare stat sen kan ta ett större ansvar och upprätta en obligatorisk hållbarhets service. Denna syn på medborgaren som en aktiv deltagare i kampen för miljön och ett hållbart samhälle genomsyrar samtliga samtal med fokusgrupperna, förståelse av individen som ansvarig för samhällets utveckling är en grundbult i hela intervjustudien. Aktivistens politiska aktörskap i civilsamhället blir en viktig funktion för att skapa grönare stater.

Även i det ekologiska medborgarskapet presenteras en konkret metod för att skapa ett mer hållbart samhälle nämligen omfördelning med hjälp av ett ekologiskt fotavtryck. Denna syn bygger också på individens ansvar och skyldigheter men tar en starkare utgångspunkt i civilsamhällets praktik, genom att bygga på begränsad konsumtion. I intervjustudien ser informanterna obegränsad och icke reflekterande konsumtion som ett av samhällets största miljöproblem. Omfördelning av resurser är för informanterna från både Greenpeace och Jordens Vänner en utgångspunkt för global rättvisa och hållbarhet. Dessa två exempel styrker ytterligare slutsatsen att synen på medborgarskap som framträder i intervjustudien kan beskriva som ett grönt medborgarskap.

7.2 Aktivism ett progressivt begrepp och en utveckling av ett grönt och aktivt medborgarskap

Hur bör vi förstå aktivism för att skapa en progressiv begreppsanvändning som utvecklar aktivismens politiska aktörskap? Aktivism är ett mångfasetterat och samhällsutvecklande fenomen och bör därför utgå ifrån en progressiv begreppsanvändning. Aktivism bör förstås som ett rörligt begrepp som inte kan fixeras vid en rådande tolkning av dess innebörd. Aktivism artikulerar ett spänningsförhållande mellan befrielse och ordning.

Aktivismen driver det demokratiska samhället framåt genom att utifrån ifrågasätta rådande lagar, normer och politiska praktiker. Aktivism påverkar också samhället ge-

nom att ifrågasätta och förändra sociala praktiker i civilsamhället och på så sätt skapa en demokratisering underifrån. För att utveckla en progressiv användning av begreppet aktivism bör utgångspunkten vara att se aktivister som bärare av ett reellt politiskt aktörskap.

Kan begreppet aktivism få en mer progressiv funktion i samhället om dess relation till medborgarskapet klargörs? I denna uppsats undersökning och analys påvisas vikten av ett aktivt medborgarskap i vilket aktivism är en mycket central komponent. Det aktiva medborgarskapet är en förutsättning för att skapa deltagande och förändring i det globala civilsamhället och på global beslutsfattande nivå. Det aktiva medborgarskapet förutsätter att det privata förstås som politiskt. I intervjustudien framgår det att en progressiv begreppsanvändning av aktivism skulle gynnas av en tydlig koppling till den gröna medborgarskapsteorins grundprinciper. För att vidare skapa förståelse för och undersöka vikten av denna relation krävs vidare forskning på fältet.

I denna uppsats påvisar jag den global miljö- och rättviseaktivismens drivande roll i en hållbar samhällsutveckling och vikten av aktivisters politiska aktörskap för att skapa ett deltagande och hållbart demokratiskt samhälle. Men jag anser att det inte räcker att ett fåtal aktivister axlar rollen att kämpa för klimatet och global rättvisa. För att skapa faktiska förändringar krävs det att samtliga medborgare tar ansvar för sina handlingar så väl i den offentliga som i den privata sfären. Vi måste göra aktiva handlingar och medvetna val för att skapa ett samhälle som är hållbart både för oss själva och för världen. Den gröna medborgarskapsteorin bör ses som en grundsten i denna utveckling och vi måste beakta den globala förståelsen av medborgarskap, vikten av global resursomfördelning och att de finns begränsningar i ekonomisk tillväxt. I en progressiv användning av aktivism har samtliga individer en medborglig skyldighet gentemot det globala civilsamhället, nästa generation och gentemot jorden att axla aktivismens ansvar att aktivt kämpa för att skapa ett mer hållbart samhälle. Min slutgiltiga fråga blir därför; *hur ser ditt ekologiska fotavtryck ut?*

Referenser

Tryckta publikationer

Barker, Gideon, 2002, "Problems in the Theorisation of Global Civil Society", *Political studies*, Vol 50, s.928-943.

Barry, John, "Resistance Is Fertile: From Environmental to Sustainability Citizenship" i *Environmental Citizenship*, Ed. Andrew Dobson & Derek Bell, MIT Press, Cambridge, 2006.

Dean, Hartley 2001, "Green Citizenship", *Social Policy & Administration* Vol. 35, No. 5, s. 490-505.

della Porta, Donatella, "The Global Justice Movement, An introduction" i *The Global Justice Movement, Cross-national and transnational perspectives*, Ed. Donatella della Porta, Paradigm Publisher, Boulder, 2007.

Haslanger, Sally "What Are We Talking About? The Semantics and Politics of Social Kinds" *Hypatia*, 2005, vol. 20, no. 4, s. 10-26.

Kaldor, Mary, *Det globala civilsamhället – ett svar på krig*, översätt. Jens Karnebjerg, Daidalos AB, Uddevalla, 2003.

Dobson, Andrew, *Green Political Thought*, 4th ed. Routledge, New York, 2007.

Dobson, Andrew, *Citizenship and the Environment*, Oxford University Press, New York, 2003.

Stuart, Tristram, *Waste – Uncovering the Global Food Scandal*, Penguin Books, London, 2009.

Valencia Sáiz, Angel, 2005, "Globalisation, Cosmopolitanism and Ecological Citizenship" *Environmental Politics*, Vol. 14, No. 2, s.163-178.

Vetenskapsrådet, *God Forskningsсед, 1:2011*, Bromma, 2011.

Wapner, Paul, 1995, "Politics Beyond the State: Environmental Activism and World Civic", *World Politics*, Vol. 47, No. 3, s. 311-340.

Wennerhag, Magnus, *Global rörelse: Den globala rättviserörelsen och modernitetens omvandlingar*, Stockholm, bokförlaget Atlas, 2008.

Wennerhag, Magnus, 2010, "Another Modernity is Possible? The Global Justice

Movement and the Transformations of Politics”, *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 11:2, s. 25-49.

Wibeck, Victoria, *Fokusgrupper, Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*, Studentlitteratur, Lund, 2000.

Young, Iris Marion, 2001, ”Activist Challenges to Deliberative Democracy”, *Political Theory*, Vol. 29, No. 5, s. 670-690.

Övriga källor

Greenpeace international hemsida; *About Greenpeace*, senast besökt: 2013-05-25, 11:37
<<http://www.greenpeace.org/international/en/about/>>.

Greenpeace svenska hemsida; *Om oss*, senast besökt: 2013-05-25, 11:37
<<http://www.greenpeace.org/sweden/se/om-oss/>>.

Greenpeace svenska hemsida; *Greenpeace historia*, senast besökt: 2013-05-25, 11:34
<<http://www.greenpeace.org/sweden/se/om-oss/Greenpeace-historia/>>.

IPCC:s (Intergovernmental panel on climate change) hemsida; *History*, senast besökt: 2013-05-26, 17:12
<http://www.ipcc.ch/organization/organization_history.shtml#.UaSSBrsWQmU>.

Jordens Vänners hemsida, *Om Jordens Vänner*, senast besökt: 2013-05-25, 11:07
<<http://www.jordensvanner.se/about>>.

Nationalencyklopedin; *Medborgarskap*, senast besökt 2012-05-22, 15:20.
<<http://www.ne.se/lang/medborgarskap>>.

Bilaga

Intervjuguide

Presentation

Jag presenterar mig själv och uppsatsen och hur intervjuerna kommer användas i uppsatsen. Jag beskriver också de etiska koder som finns för god forskning.

Presentationsrunda

Jag kommer att ta med saker (nycklar, leksak bok, penna, pensel m.m.). Informanterna får välja en sak var och ska sedan presentera sig själva och saken de valt.

- *Vad heter jag, vad är min aktivist historia, hur länge har jag varit aktiv?*
- *Varför valde jag denna sak? Och hur kopplar jag saken till mig själv och till dagens gruppsamtal?*

Mål med presentationsrundan är att få informanterna att känna sig bekväma och för att lätta upp stämningen. Intervjun ska handla om dem, därför är det bra att de får börja med att prata om sig själva och lära känna dem andra. Öka graden av gruppkohesion. Frågan kommer inte vara med i analysen. Även bra sätt att kolla av gruppdynamik.¹⁰³

Intervjufråga 1

- *Vad innebär det att vara aktivist/dumpstare?*

Mål med frågan är att jag vill veta vad aktivisterna tycker innefattas i begreppet aktivist. Vad tänker de sig att aktivism är och vad är det för handlingar som innefattas i begreppet? Detta kan kopplas till Haslangers deskriptiva begreppsanvändning:

¹⁰³ Wibeck, 2000, s.61.

... beskrivning av verkligheten... Aktivism skulle i detta fall bygga på hur begreppet används ute i fält och på observationer av de sociala praktiker som utgör begreppet.

Följdfråga¹⁰⁴: *Varför är du aktivist/dumpstare?*

Följdfråga: *Vem kan kalla sig för aktivist? Måste man vara medlem i en organisation/måste det finnas ett nätverk för att man ska vara en aktivist?*

Intervjufråga 2

- *Vilken roll, anser du, att aktivister har i ett demokratiskt samhälle?*

Mål med frågan är att svara på en av uppsatsens kärnfrågor, (*Hur ser global miljö- och rättviseaktivister på sin roll i samhällsutveckling*). Hur ser aktivisterna på sin roll i samhället? Vad anser de att de bidrar med i samhällsutvecklingen? Frågan kommer vara den mest prioriterade i samtalet och jag hoppas kunna få igång en intressant diskussion.

En del i denna fråga är också att koppla aktivism till demokrati. Mål med frågan är också att undersöka mot vad/vem aktivisterna anser att deras arbete bör rikta sig gentemot.

Följdfråga: *på vilket sätt tycker du att aktivism bidrar, alternativt inte bidrar, till samhällsutveckling?*

Följdfråga: *Finns det en koppling mellan aktivism och demokrati?*

Följdfråga: *Gentemot vem/vad bör aktivism rikta sig emot? (Ska det rikta sig mot staten, företag, medborgare, globala institutioner eller något annat?)*

FIKA PAUS!

¹⁰⁴ Följdfrågor kommer att ställas om inte detta ämne/område tas upp spontant i samtalet.

Associationsövning

Associera fritt till orden – vad innebär dessa ord för dig?

- *en god medborgare*
- *global rättvisa*
- *ett globalt medborgarskap/en världsmedborgare*
- *ett hållbart samhälle*
- *ett aktivt medborgarskap*

Målet med associationsövningen är att jag vill att informanterna ska reflektera över de ovanstående begreppen. Samtliga begrepp är mycket centrala i uppsatsen och jag tror att deras fria association till dessa ord kan ha betydelse för vilken syn de har på aktivism i förhållande till dessa begrepp och i förhållande till min uppsats. Det mest centrala och det jag egentligen är mest intresserad av är hur aktivisterna ser på medborgarskap. Samtliga frågor om medborgarskap handlar om hur aktivisterna ser på medborgarskap och på sin roll som medborgare. Jag vill försöka formulera frågorna så att de inte är ledande utan att informanterna tillåts ha olika syn på medborgarskap och vad som är en god medborgare. Därför väljer jag en övningsform där de fritt ska kunna associera till begreppen.

Frågor till dumpstrare

Jag kommer att använda samma frågor till både aktivister och dumpstrare. Men jag kommer omformulera mig något till dumpstrarna då det kan vara så att de själva inte anser sig vara aktivister. Istället för att använda ordet aktivist kommer jag att fråga vad det innebär att vara dumpstrare och varför de är dumpstrare i fråga 1. Som en följd fråga i fråga 1 kommer jag till dumpstrarna också fråga; *om de själva ser sig som aktivister när de dumpstrar och i så fall varför/varför inte?*

Jag kommer att förklara att fråga 3 handlar om mer generella tankar kring aktivism/aktivister men att jag hoppas att deltagarna även ska kunna göra specifika kopplingar till sig själva och till sig själva i sin roll som dumpstrare när vi diskuterar denna fråga.